Aşık Hasan Dede

Dr. TAHİR KUTSİ

Dr. TAHİR KUTSİ MAKAL

AŞIK HASAN DEDE

2. BASKI

TOKER «GENEL DİZİ» No: 211
"100 BÜYÜK EDİP ve
ŞAİR" Dizisi No: 48

•

TOKER YAYINLARI

Ankara Cad. 46
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 522 33 09

ISBN - 975-445-045-5

o Dizgi : Toker
o Baskı : Çetin Matbaacılık
o İstanbul - 1997

"AŞIK HASAN DEDE"Yİ SUNUŞ

Bu kitap, yirmi yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Pek tabiî, sürekli Hasan Dede üzerine çalışmış, çabalamış değiliz... Çalışma tezgahımızda, **"Hasan Dede Dosyası"**nın açılışı üzerinden yirmiiki yıl geçmiştir. 1973 yılındaki 21 günlük Romanya gezimizde, dosya yanımızdaydı... Hasan Dede'nin elde olan şiirleri de... Onun **"mezarının olduğu"** söylenen Timuşuara (Tameşvar) kentini özel ziyarette bulunduk, araştırma yaptık.

Esasen, Hasan Dede'ye ilgimiz, 1960'lı yıllarda başlamıştı. Yahya Benekay'ın, **"Yaşayan Alevilik"** dizi yazısı **"Akşam"** gazetesinde yayınlanmıştı. Ve sonra röportaj, bir kitap halinde Varlık Yayınları arasında çıkmıştı... Kitap, **"Gelin Dostlar" Bahçeye / Hasan Dede kapısından"** deyişiyle başlıyordu ve Hasan Dede'ye kısa fakat önemli yer ayrılmıştı...

Romanya gezimizden sonra 1975'de Hasan Dede makamını ziyaret ettik... Hasan Dede ahfadından olanlarla dostluk kurduk... Çevrede derlemelere girişitik... Dostum Yahya Benekay'ın; yakın çevreden derlediği ve yazma'lardan topladığı deyişlerle bizimkileri birleştirdik... **"Cönk"**lere başvurduk... Cönklere başvuran araştırmacı dostlarımızdan, **"Kul Hasan, Hasan Dede"** tapşırmalı esere rastlamaları halinde haber vermelerini istedik... Notlar aldık... 1976'da yine Hasandede kasabasım bir kere daha ziyaret ettik... **"Can dostlar"** ile sohbete oturduk... Suyunu içtik Hasandede kasabasımn, gülünü derdik, şerbetini, şarabını yudumladık... Pekmeziyle doyunduk...

Dosya, gün geçtikçe kabarıyordu. 1983 yılının Mayıs ayında, Eskişehir'de **"I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı"** seminerine **"Hasan Dede Gerçeği"** konulu bildirimiz ile katıldık... Görüşlerimizi aktardık... Eski bilgilere dayanarak yanlış görüş savu-

nanlara, Romanya'lı bilim adamı Prof. Dr. Mihail Guboğlu, bilimsel asabiyetle cevap verdi... **"Makal doğru diyor, Gazi Aşık Hasan Dede Anadolu'ludur ve mezarı Anadolu'dadır..."** dedi. Toprağı bol olası Prof. Dr. Guboğlu da Hasan Dede üzerine çalışmış, düşünmüş, araştırmıştı...

"Gazi Aşık Hasan Dede" başlıklı bildirimiz üzerine konuşan bir bilim adamı, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Hasan Dede üzerine çalışılmakta olduğunu asıl **"Hasan Dede Gerçeği"** nin, bu çalışma ile ortaya konulacağını söyledi... Dost bilim adamının bu çıkışından hareketle, 1987 yılında ve Mart 1995'de Atatürk Üniversitesi'ndeki konferanslarımız sırasında **"Hasan Dede"** için geniş zaman ayırdık... Hasan Dede ile ilgili çalışma yapılmamıştı. Herhangi bir **"tez"**e rastlamadık. Hasan Dede için ne kitaplar ve başka yayınlar üzerinde çalışma yapılmış, ne de köyüne araştırma görevlisi veya **"tez talebesi"** gönderilmişti.

"Gazi Aşık Hasan Dede" çalışmamızın kitap olarak değerlendirmesini 1988 yılı programına almıştık... Fakat, Ocak sonunda felç olduk... Dilimiz dönmez, ağzımız konuşmaz, yarı yanımız tutmaz oldu... Bir kaç yıl sürdü felcin etkisi ve bugünlere ulaştık... Emeklerine duâcı ve niyâzcı olarak hizmet verdiğimiz geçmişteki ozanların nefesleri ile yaşayan ozanların, sevenlerimizin duâları ve aşkımız bizi çok şükür yine sağlıklı kıldı. 1990'da **"Halkbilim ve Edebiyat"** kitabımız gün yüzü gördü... Beş yıl sonra da bu kitap, ellerinizi öpüyor...

Eksiğiyle, fazlasıyla; eğrisiyle, doğrusuyla, **"Gazi Aşık Hasan Dede"** kitabı kültür ve sanat dünyasının görüşüne sunulmuştur... İlk defa kitap hacminde işlenen değerli halk ozanı Hasan Dede'ye ait yeni bilgilere ve bulgulara açığız... İleriki baskılarda, yanlışları düzeltmeye, eksikleri gidermeye de açığız...

Dr. Tahir Kutsi Makal
Basınköy, Ağustos 1995

KISA BİYOGRAFİ

GAZİ AŞIK HASAN DEDE KİMDİR?

Aşık Hasan ve Karpuzubüyük Hasan Dede adlarıyla da tanınan Gâzi Aşık Hasan Dede, Türk Halk Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden biridir. Bektaşilerin en çok sevdiği ozanların başında yer alır. Hasan Dede, XVII. yüzyılda yaşamıştır. Karaman'da medrese tahsilini tamamlamış, orduya katılarak Rumeli'nde bir çok savaşta bulunmuştur. Sazı ve sözü ile, dinsel telkinleri ile ordu mensuplarına moral vermiştir. Tameşvar'ın terki (1683), Budin'in düşmesi (1686), Belgrad'ın kaybı (1688) gibi ikinci Viyana bozgunundan sonraki olaylar üzerine deyişleri, ağıtları vardır. 1695 de Padişah II. Mustafa, ozanın eserlerini beğenmiş, kendisi de şair olan Padişah, Hasan Dede'yi bol maaşla emekli etmiştir. İstanbul'da kalması istenmişse de o Anadolu'yu tercih ederek bugün, kendi adını alan Hasandede köyüne yerleşmiştir. Kırıkkale iline 10 kilometre uzaklıktaki Süleymanlı (sonra Çukurcak, sonra Hasandede) köyüne dervişler ile yerleşen Hasan Dede, burada ömrünü bağ dikerek, bostan ekerek geçirmiştir. İyi ve büyük karpuz yetiştirdiği için "Karpuzubüyük" sıfatıyla anılmıştır.

Gazi Aşık Hasan Dede, bulunduğu çevrede sohbetleri ve deyişleriyle geniş bir ün salmış, adı etrafında menkibeler oluşmuştur. Halkın diliyle, hece ölçüsüyle söylediği gibi aruz ölçüsüyle de şiirler yazmıştır. Arapça, Farsça bilen Bektaşi "dede"leri arasında yer aldığı için ayrıca saygı uyandırmıştır. Beydili aşiretinden, özbeöz Türk olan Aşık Hasan Dede'nin türbesi Hasandede kasabasındadır. Hasandede Camiinin avlusundaki türbe saygıyla ziyaret edilmektedir. Şiirlerinden bir kısmı dergi ve kitaplarda yayınlanmıştır.

GAZİ AŞIK HASAN DEDE'NİN KİMLİĞİ

Gazi Aşık Hasan Dede, özbeöz Türk'dür. Türkiyeli'dir ve mezarı da Türkiye'dedir. Halk edebiyatı araştırıcıları, birbirlerinden aktararak, Gazi Aşık Hasan Dede'yi şu anda Romanya sınırları içinde bulunan Timoşuara (Tameşvar) da doğduğunu, orada yaşadığını ve mezarının da orada bulunduğunu yazmışlardır.

Romanya'nın bu şehrinde ve mezar haritasında yaptığımız araştırmada Aşık Hasan Dede adına rastlayamadık. Şiirlerinden ve eldeki belgelerden hareketle; Kırıkkale ilinin Hasandede kasabasındaki türbenin Hasan Dede'ye ait olduğu kanısına vardık. Yine bu kasabada ve Ankara'daki, İstanbul'daki akrabalarının elindeki **"secere tablosu"**, cönklerdeki şiirleri, halkın belleğindeki deyişleriyle Hasan Dede'nin Keskin ve Kırıkkale çevresinde **"yaşamakta"** olduğunu belirledik.

Hasan Dede, Türkmen boylarından Beydili aşireti mensubudur. Osmanlı Ordusuna katılarak savaşlara girdiği gerçektir. Ancak Aşık Hasan, bazı kaynaklarda ileri sürüldüğü gibi devşirme hıristiyan çocuğu değil, özbe öz Türk'dür. O kadar ki, **"Menakıpname"**lerde onun, Horasan'dan geldiği ileri sürülmektedir.

Hasan Dede, zamanın bilim merkezlerinden Karaman'da medrese eğitimi görmüş, bu ara gençlik yıllarında **"ilmi aşkla yakmasını"** bilmiş, genç yaşta deyişler söylemeye, yazmaya başlamıştır. Bektaşi Baba ve Dede'leri arasında Arapça, Farsça bilen pek azdır. Hasan Dede'nin bu dilleri bilmesi, dinsel yorumlar yapması ve özellikle gençlik şiirlerinde Farsça ve Arapça sözcüklere eserlerinde yer vermesi onun, Bektaşiler arasındaki saygınlığını arttırmıştır.

XVII. yüzyılda yaşayan Hasan Dede, şiirlerinde zaman içinde Kul Hasan, Aşık Hasan, Garip Hasan isimlerini de kullanmıştır. Edebiyat tarihçileri onu **"Tameşvarlı Gazi Aşık Hasan Dede"** adıyla anmışlardır. Gazi Aşık Hasan Dede, çeşitli konularda deyişler söylemiştir. **"Budin Türküsü"** ve **"Tameşvar Türküsü"**nden başka en tanınan deyişi, **"Eşrefoğlu al haberi..."** dizesi ile başlayanıdır. **"Eşinden ayrılan dağlar"** ve **"Dedim-dedi"**li bir eseri de ünlenmiştir. Hece ve aruz ölçüsüyle eserler veren Hasan Dede'nin cönklerden ve halkın belleğinden derlenen şiirleri de görüldükten sonra, onun ne derece güçlü bir ozan olduğu ortaya çıkmaktadır. Alevi-Bektaşi zümresi arasında en sevilen, sayılan **"yedi yıldız"** şair şunlardır: Nesimî, Şah Hatayî, Pir Sultan Abdal, Fuzulî, Kul Himmet, Yeminî, Viranî.(*) Hasan Dede'nin deyişleri incelenince, bu **"yıldız"**lar arasında kendisine de yer vermek gerekecektir.

GAZİ AŞIK HASAN GAZALARDA

Hasan Dede, Anadolu'da yetişerek yanıp piştikten sonra, tahminimizce, Rumeli'den Anadolu ordu birliklerinin çağrılması üzerine Avrupa yakasına geçmiştir. Bilindiği gibi Osmanlı Ordusunda dervişlere, tekke ve dergâh mensuplarına da çok iş düşerdi. Alp-erenler, gönül adamları ya önceden giderek halkı gönülden fethederler yahut bizzat cenge katılarak savaşırlardı. Selçuklu döneminde de "Ahi birlikleri" aynı işi görürdü. Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş yıllarında Geyikli Baba ve öteki erenlerin Bursa'yı manevi fetihleri de buna örnektir. Yıldırım Beyazıt'ın damadı ünlü bilgin ve sanat adamı Emir Sultan'ın da dervişleriyle İstanbul kuşatmasına katıldığı bilinmektedir.

(*) Abdülbaki Gölpınarlı, PİR SULTAN APDAL, S: 5 (Varlık Yayını).

Rumeli'ne ise Saru Saltuk, Gül Baba gibi bir çok gönül eri gitmiş, Müslüman Türk'ün adalet ve barış bayrağını dikmiştir. Gazi Aşık Hasan Dede de Karaman dolayından Rumeli'ne savaşlara böylece katılmıştır.

Bu gazalarda Hasan Dede, kahramanlık duygularını deyişleriyle körükleyerek, Yeniçerilere **"ders"**ler vererek morallerini yüksek tutmuştur. Savaşa girmiş ve muhakkak yaralanmış olmalı ki, kendisine **"Gazi"** ünvanı verilmiştir.

Gazi Aşık Hasan Dede, yaşadığı çağın olaylarına da deyiş ve destanlarında yer vermiştir. Tameşvar'ın terki (1683), Belgrat'ın kaybı (1688), Budin'in düşmesi (1686), üzerine söylediği ağıtlar, yüzyıllarca dilden düşmemiş, gönüllerden silinmemiştir.

PROF. KÖPRÜLÜ'NÜN TESPİTLERİ

17. yüzyılda yaşadığı bilinen Gazi Aşık Hasan Dede hakkında, halk şiirimiz üzerine ilk ciddi araştırmaları yapan Prof. Fuat Köprülü şöyle yazmaktadır:

"İmparatorluğun XVII. asırda daimi bir cenk hayatı yaşayan serhadlerinde ve bilhassa Rumeli'nin askerî merkezlerinde yetişmiş saz şairlerinin çok tipik bir numunesi olan TAMEŞVAR'LI GAZİ AŞIK HASAN'I UNUTMAMAK lâzımdır. Eserleri ve şöhreti XVII. asır sonlarına kadar serhadlerde unutulmayan bu şair hakkında tarihî kaynaklar kat'i malumat veriyorlar: BU TAMEŞVAR'LI ŞAİR, CENGAVER BİR DERVİŞDİR. Hudut harplerinde bulunur ve şiirleriyle gazileri ve serhad halkını teşçi ederdi. Ekseriye serhad cenklerine ait türküler yazar ve onları sazıyla terennüm eylerdi. İkinci Viyana muhasarasını takip eden bozgunlar esnasında, harplere iştirak etmiş ve müessir türküleriyle serhad halkının derin elemlerini yaşatmıştır. M. 1686 da budin'in sukutu HAKKINDA

ARUZ İLE YAZDIĞI ŞİİR, İmparatorluğun her yerinda hattâ şehzadelerin meclislerinde okunurdu. Yine aruz ile divan şeklinde Belgrad'ın 1688 de sukutuna dair yazdığı Belgrad türküsü ile hece ile koşma tarzında yazdığı Tameşvar türküsü de çok müessirdir. M. 1695 de II. SULTAN MUSTAFA LUGOS KALESİNİ ZAPDETTİĞİ SIRADA, orduda bulunan şairi huzuruna çağırtarak şiirlerini sazla terennüm ettirmiş, çok takdir ederek paralar vermiş ve Tameşvar'ın GÖNÜLLÜYAN-I YEMİN ocağından kırk yevmiye tekaüt akçesi ihsan etmişti. M. 1699 müsalahasından (silahlı çatışma)*sonra artık gazilik hayatından çekilen ve galiba yaşı da oldukça ilerlemiş olan derviş şair, Tameşvar civarında bir köye çekildi ve tarlasında karpuz yetiştirmekle meşgul oldu. Ölünceye kadar da iki senede bir Hacca giden bu derviş şairi, Bektaşi an'anesi kendi evliyaları arasına ithal etmiş ve ona bir takım menkabeler isnad eylemiştir."* (*)

TAMEŞVAR DEĞİL, SÜLEYMANLI (ÇUKURCAK)

Edebiyatımızda geniş ufuklar açan, bir çok bilinmeyen konuya aydınlıklar getiren Prof. Fuat Köprülü'nün tespitlerine saygı duyarız. Hasan Dede konusundaki görüşlerinde tereddüt notlarımız vardır. Şöyle ki:

● Hasan Dede, Rumeli'ne gittikten sonra yetişmiş bir âşık değildir. Orduya katılmadan okumuş, bilgilenmiş, âşık olarak tanınmış, şiirler söylemiş, bunları sazı ile yaymıştır.

● Rumeli'nde bulunurken Gazi Aşık Hasan Dede, **"Tameşvarlı"** sıfatıyla anılmış olabilir. Ancak, bugün Romanya sınırları içinde bulunan Timoşuara (Tameşvar) şehrinde yerleşip kaldığı doğru değildir. Hasan Dede, Tameşvar'da yerleşmiş olsaydı, bu ilgi çerçevesinde bir eser bırakırdı.

(*) Prof. M. Fuad Köprülü- SAZ ŞAİRLERİ- Cilt: 1, sayfa: 129.

Tekke kurardı, ölümünden sonra türbesi yapılmış olurdu. Nitekim, kendisi gibi gazalara katılmış bir Bektaşi büyüğü olan Gül Baba için Macaristan'da türbe vardır. Ayni şekilde; Romanya'nın Babadağ kentinde Saru Saltuk türbesi ve külliyesi bulunmaktadır.

● Hasan Dede'nin iki yılda bir hacca gittiği ifadesi de doğruluğu tartışılır bir husustur. Allah bilir, Gazi Aşık Hasan Dede hacca gitmiş değildir. Bektaşiler de müslümandır ve hacca gitmek İslam'ın beş şartından biridir. Hac kutsaldır ve bu durum Bektaşiler için de geçerlidir. Hacı Bektaş Veli de hacca gitmemiştir. Fakat halk düşüncesinde Hacı Bektaş Veli de, Hasan Dede de **"Hacı"**dır: Hacı Bektaş Veli'nin hocası Lokman Perende hacca gider. Lokman Perende, İmam Cafer-i Sadık'ın kendisine hırka gönderdiği bir büyük zatdır. Hoca Ahmet Yesevi'nin halifesidir. Lokman Perende Horasan'ın Nişabur kentinden Mekke'ye vardıktan bir süre sonra canı saçda yapılan **"pişi"** istedi. Yakınlarına, **"Bugün Arefe Bizim oralarda bugün pişi yapılır... Pek de lezzetli olur..."** dedi. Bu sözler Hacı Bektaş'a mâlum oldu. Gerçekten de o sıra Lokman Perende'nin evinde pişi yapılmaktaydı... Asıl adı Mehmet olan Hacı Bektaş, sıcak pişilerden birini alarak **"Buyur şeyhim"** dedi. Hac dönüşü, velayet eliyle kendisine pişi uzatan öğrencisini karşılayıcılar arasında gören Lokman Perende, **"Merhaba ya Hacı Bektaş Velî..."** diye hitap etti.(*) Hacca fiilen gitmemiş olmasına rağmen **"Hacı Bektaş Veli"** adıyla anıldı.

Aynı şekilde Hasan Dede de hacca gitmemiştir. Fakat halk, onu, hacca varmış bir evliya olarak nitelemektedir:

(Bu konudaki halk inanışı, **"Menkibelerde Hasan Dede"** bölümünde verilmektedir.)

(*) Nezihe Aras -ANADOLU EVLİYALARI- Sayfa: 243-244.

● Hasan Dede, Tameşvar'a değil, bugünkü Hasandede kasabasına yerleşmiştir. Burada bağcılık ve bostancılıkla uğraşmış, yetiştirdiği karpuzların büyüklüğü sebebiyle kendisine **"Karpuzu Büyük Hasan Dede"** denilmiştir.

HASANDEDE KASABASI

Bugün Kırıkkale il merkezine on kilometre uzaklıkta bulunan Hasandede kasabası tarihî bir yerleşim merkezidir. Türkmen boyları tarafından kurulmuştur. Kaletepe ve Kırıkköy'ün birleşmesiyle kurulan ve gelişen, Makina Kimya Endüstrisi tesislerinin kurulmasıyla büyüyen ve il merkezi olan Kırıkkale'den önce Hasandede kasabası Türkiye haritasında vardı ve ünlü bir yerdi. İlk adı Süleymanlı idi. Gelişip **"kaza"** olduktan sonra **"Çukurcak"** adı verildi. Daha sonra **"İkikol"** adıyla anıldı ve en sonunda da yetiştirdiği Hasan Dede'nin anısına saygı ifadesi olarak adı Hasandede olarak değiştirildi.

Kırıkkale çevresinde, köyden yetişen kimselerin adını köye isim olarak verme geleneği vardır. Bazı köylerin isimleri şöyledir: Aşağı Mahmutlar, Hacıbalı, Karaahmetli, Karacaali, Koçubaba, Balişeyh, Aydınşıh, Battalobası, Haydardede, Bıyıkaydm, Hıdırşeyh, Hüseyinobası, İzzettinköy, Kenanobası, Gazi Aşık Hasan Dede'ye atfen Hasandede adını almış bulunan bu yerleşim birimi hakkında, 17. yüzyılda yaşamış olan ünlü bilgin Kâtip Çelebi, **"Cihannüma-Dünyayı Gösteren"** isimli eserinde şöyle demektedir:

"Çukurcak, Engürü'den bir merhale Şark'da kasabasız bir kazadır. Alma Dağı bunun yaylağıdır. Bir ruh'u bülend ve hoş abu yaylakları ve çam ve ardıç ve sair esnaf, escara müstemil bir meşhur dağdır. Livai Engürü'de (Ankara) sakin yörükane müteallik bir kazadır. Kadıları şehirden şehire gezip maslahatların görür. Mahsus yeri yoktur. Haymana Alma Dağı zeylinde Çukurcak bunun Şimalinde Engü-

rü'nün nahyesi ve havvası hümayundandır. Kurası mamur ve halkı mizyaf ve misafirperver dostlardır. Bir ucu tâ Turgut eline ulaşır. Ve bu nahyede bir germabei Hüdayi vardır ki, balçığına marazlı girip şifa bulur. Bu nahye halkı ekser atlar ve develer beslerler ki âlâsı bunda bulunur..."

GAZİ AŞIK HASAN - HASANDEDE KÖYÜNDE

Nice gâzâdan sonra Aşık Hasan Dede, anlaşıldığına göre, gençliğinde eğitim gördüğü Karaman'a dönmüş, burda bir süre kalarak dostlarıyla vedalaşarak, o zamanki adıyla İkikol'a, bugünkü Hasandede kasabasına gelip yerleşmiştir. Hasan Dede, bu köyde bir **"zaviye"** kurmuş, beldeyi yaşanılır, çalışılır, geçinilebilir bir belde durumuna getirmiştir. Padişah fermanı ile İkikol'da geniş bir arazi, Hasan Dede'ye tahsis edilmiştir.

Gazi Aşık Hasan'dan vergi alınmaması hususunu da kaydeden Padişah fermanından bir bölüm şöyledir:

"Şeyh Hasan Fakih, veled Yakup Fakiha; mezkür Şeyh Hasan Fakihe, sekiz nefer dervişle Karaman'dan gelip; Ankara'da vilayeti mezküreye giden Teksalan nam mevki kurbünde olan İkikol nam, hali viran... Berat-ı âlişan...Tahminen iki çiftlik yerin mahuf yer olmağın üzerine zaviye bina edip verendeye ve revendeye hizmet edermiş. Haliya peyeyi seriri ilaya arz olunup çiftliği mezburenin mahsulatı, zaviye-i mezbure verendeye sarfolunup, sekiz nefer dervişle resmi avarız vermeyip zaviyeye hizmet etmek vechi üzere emrolunmağın..."(*)

Gazi Aşık Hasan Dede, fermandan da anlaşılacağı üzere, sayılı bilginlerden sayılmaktaydı. **"Fıkıh"** ilmi okumuştu ve **"Fakih"** sıfatı vardı. Yine anlaşıldığına göre Gazi Aşık Hasan, o dönemde **"Şeyh"** olarak anılmaktaydı.

Gazi Aşık Hasan Dede, kasabaya **"Sekiz nefer derviş"** ile bir arada gelmişti. Karaman eyaletinden

onbinlerce kişilik ordu ile Rumeli'ne geçen Hasan Dede, bilim, aşk ve çalışma hayatına çekilirken yanında olan ve mezarları Hasan Dede türbesi içinde bulunan **"Sekiz nefer derviş"**in isimleri şöyledir: İshak, Ramazan, İsrafil, Havahindi, Mahmut, Emirze, İskender, Işık... İshak'ın iki oğlu Süleyman ve Mustafa da bunlar arasındaydı.

Hasandede kasabası, bir süre Keskin'e bağlandı. Kırıkkale, gelişip büyüdükten sonra da belde, 1989 yılında il olan Kırıkkale'ye bağlandı.

GAZİ AŞIK HASAN DEDE'NİN SOYU-SOPU

Gazi Aşık Hasan Dede, sonradan kendi adını alan bu kasabada uzun süreler yaşamış, rençberlikle uğraşmıştır. Bağ ve bostan yetiştirmiştir. Çevrede yetişenlerin en iyisi, büyüğü olduğu için karpuzları, Hasan Dede, **"Karpuzubüyük"** sıfatıyla anılmıştır. Bugün, onun emaneti bağcılık ve bostancılık devam ettirilmektedir. Hele şarapları, bütün yurtta ünlenmiştir. Hasan Dede evlatlarından Ahmet Demirhan'ın bir şarap fabrikası vardır.

Hasan Dede, Türkmen aşiretlerinden Beğdili'ne bağlıdır. Beğdili oymağı, tarih içinde, Anadolu'nun bir çok bölgesine yerleştirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Türkmen oymaklarını **"göçerlik"**ten vazgeçirip bir yere yerleştirme, **"iskan etme"** politikası vardı. Beğdili oymağı da, imparatorluk sınırları içinde şuralara yerleştirilmişti: Halep eyaleti, Yeni il kazası, Rakka eyaleti, Gülnar (İçel) kazası, Adana, Kırşehri, Canik ve Karaman sancakları.(**)

Beğdili, atılgan, cesur, kavgacı, yiğit insanlardan oluşan bir oymaktı. Avşar aşiretiyle birlikte Beğdili'nin **"iskanı"** uzun zaman almış, birçok acı ve acıklı olaya yol açmıştır.

(*) Hasan Dede ahfadından Demirhan ailesinde bulunan belgeden.

(**) Cevdet Türkay -Osmanlı İmparatorluğu'nda OYMAK, AŞİRET ve CEMAATLER. Sayfa: 235.

Hasan Dede'nin, barışçı ki-şiliği, gönül adamlığı ve devlete olan saygısı, Beğdi-li aşireti mensuplarını sakinleştirmeyi sağlamıştır. Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Ahi Evran, Aşık Paşa gibi gönül erlerinin, alp erenlerin yerleştiği mıntıkanın ortasında yer alan Hasan Dede, bilgisi, görgüsü ve etkin kişiliği ile Müslüman Türk olmanın mutluluğunu çevresiyle birlikte yaşamıştır.

Gazi Aşık Hasan Dede'nin, Horasan'dan geldiği de öne sürülür. Ailesinin Horasan'dan geldiği muhakkaktır. Babası da Hasan Dede gibi okumuş, ilim-irfan sahibi bir kişi olan Şeyh Yakup'dur.

Hasan Dede'nin iki eşinin bulunduğu bilinmektedir. Bunlardan birinin adı Benligüzel, öteki ise Fatma'dır. Benligüzel'den İbrahim ve Mustafa isimli iki oğlu, Ümmühan isimli bir kızı dünyaya gelmiştir. İbrahim ile Mustafa'nın hayatı ile ilgili gelişmeyi izleyebilmiş değiliz. Ümmühan Ana'dan doğanlar, nesillerini günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Hasandede kasabasında, Ankara'da ve İstanbul'da fertleri bulunan **"Demirhan"** ailesinin kökeninde Ümmühan Ana vardır. Ailenin elindeki **"berat"**ta köy çevresinin Gazi Aşık Hasan Dede'ye fermanla tahsis edildiği belirtilmektedir. Ankara'da oturan, köyü ve Aşık Hasan Dede için büyük emekler veren merhum Abdullah Demirhan Dede'deki **"ferman"**ın halen, onun evlatlarında olduğunu sanıyoruz.

Hasandede kasabasında yerleşmiş bulunan Hasan Dede evlatları, kasabanın en seçkin ailesidir. Aralarından Belediye Başkanları, değerli aydınlar, işadamları yetişmiştir. Halil Demirhan, Hasandede Belediye Başkanlığı yapmış, beldesi için başarılı hizmetler görmüştür. Halil Demirhan Dede de, büyük dedesi **"Gazi Aşık Hasan Dede"** adına bir kitap hazırlığı içinde iken 1994 de vefat etmiştir.

Gazi Hasan Dede evlatlarından Ahmet Demirhan, Hasandede kasabasının önde gelen işadamlarındandır. Şarap fabrikası sahibidir. Genç

yaşta ölen oğlu **"Orhan Demirhan"** adına bir lise yaptırmıştır. Gazi Aşık Hasan Dede evlatlarından Ali Abbas Demirhan Amerika'da okumuştur. Yaygın eğitim ve test uzmanıdır. Bir süre **"Mayataş Dersanelerini"** yönetmiştir. Maden araştırmaları ve ihracatı ile uğraşan bir işadamı iken felç olmuştur. Halen hastadır.

GAZİ AŞIK HASAN DEDE TÜRBESİ

Hasandede kasabasmda, Gazi Aşık Hasan Dede türbesi ve camisi bir küçük tepe üzerinde kurulmuş bulunmaktadır. Türbenin kitabesinde şunlar yazılıdır: **"Veled-i Şeyh Yakup Eazzei kiramdan Şeyh Hasan Fakih... Azimleri Horasan Hicrî-970"**Sonradan bir kaç kere onarılan türbeye bu kitabenin sonradan konduğu anlaşılmaktadır. Kitabenin altında **"Tamiri... Güneşlizade Gündüz Bey-1191"** yazısı okunmaktadır. Türbenin yanındaki, yine sonradan onarım görmüş olan türbe içinde de Hasan Dede evlatları yatmaktadır. Bunlar, Mustafa, Halil İbrahim ve Ümmühan'ın sandukalarıdır. Türbenin türbedarı Perişan Baba'dır.

Güllerle donatılmış bakımlı bir bahçe içindeki caminin bitişiğindeki türbenin giriş kısmında Hasan Dede **"bendesi"** halk ozanlarından deyişler asılı durmaktadır. Duvardaki çerçeveli deyişlerden birinde şöyle denilmektedir:

"Gözet Mevlâ'nın rızasın
Desinler sana hoş geldin
Cihan bağını mülk ettin
Niçin Divan'a boş geldin?..."

Gazi Aşık Hasan türbesindeki bir deyiş de onun, halkın gözünde **"Evliya"** mertebesinde görüldüğünün bir işareti gibidir. Prof. Köprülü'nün de **"evliyadan"** saydığı Gazi Hasan Dede türbesinde, **"bende"**lerinden Seyyit Seyfî'nin mısraları şöyledir:

"Evliyalar buldu Allah-ü ekberi
Evliyalar bildi Allah-ü ekberi

Evliyalar dost elinden geldiler
Halkı ıslah etmek için her biri

Evliyalar gelmeseydi âleme
Bu cihan halkı kalırdı serseri
Evliyadır, Enbiya'dan söyleyen
Evliyadır Resulün minberi..."

HASANDEDE CAMİSİ VE BİR EFSANE

Hasandede beldesinin güzel, tarihî bir camisi vardır. Halk, bu ibadet evinin Şeyh Hasan Fakih, yani Gazi Aşık Hasan Dede tarafından yaptırıldığına inanıyor. Caminin kasabaya bakan giriş kapısının yanında duvarda **"Mekke taşı"** bulunmaktadır. Taşın, Kâbe duvarlarından geldiğine, Mekke Şerifince Gazi Aşık Hasan Dede'ye gönderildiğine inanılmaktadır. Bir Alman mühendis tarafından pirinç çerçeve içine alınan ve **"Hacer-i esved"**in parçasıdır denilerek el sürülen ve öpülen taş, 15x25 santim boyutundadır. Rengiyle ve parlaklığı ile öteki taşlardan farklı olan bu taşın getirilişi ile ilgili bir de efsane (söylence) anlatılmaktadır.

Hasandede Camisi imamı, türbedar Perişan Baba ve köylülerin anlattığına göre efsane şöyledir:

"Hasan Dede erenlerinden Ömer Ağa adlı birisi hacca giderken Hasan Dede'ye uğramış. Hasan Dede, o sıralarda işte bu camiyi yaptırıyormuş. Ömer Ağa'ya bir çıkın verir. «Al bu hediyeyi, Mekke Şerifine götür ve benden selâm söyle...» der. Ömer Ağa çıkını alır, yola çıkar. Yolda çıkını açar. Bakar ki, bir kaç karpuz çekirdeği ve bir kömür parçası vardır. Hattâ kendi kendine hayret eder: «Şu Hasan Dede'nin yaptığına!... Koskoca Mekke Şerifine gönderdiği hediyelere bak!...» der. Neyse, hacca gider, hac farizasını yerine getirir. Dönüş sırasında çıkını Mekke Şerifine teslim eder. Şerif, çıkını açar, kömür parçası ve karpuz çekirdekleri yere dökülür. O dakika kömür parçası koskoca bir koç, karpuz çekirdekleri de koca-

man birer karpuz oluverirler. Ömer Ağa hayretler içinde kalır. Tabii, Mekke Şerifi de Hasan Dede'ye hediye göndermek ister. Ömer Ağa'ya bir çıkın içinde iki taş parçası verir ve çıkını açmamasını tembih eder. Ömer Ağa, yolda bu çıkını açar. Açar amma, bu iki taş iki güvercin olur ve uçar gider. Güvercinin biri gelir, Hasan Dede camiinin inşa halindeki duvarına konar ve taş kesilir. Öbür güvercin de gider, İstanbul'da yapılmakta olan ***"Beyazıd-ı Bestami"*** *camiinin duvarına taş olur..."*(*)

"HAC AYAĞINIZDADIR..."

"Orta Anadolu Alevîlerinin pîri" olduğuna inanılan Hasan Dede hakkında, bu söylencenin bizim tespit ettiğimiz varyantı şöyledir:

"...Hasandede köyündeki varlıklı kişilerden Ömer Ağa, Hasan Dede'yi ziyaret ederek; hacca gidip gitmeyeceğini, bir diyeceği olup olmadığını sorar. Hasan Dede, konuğunu uğurlarken şöyle der:

« —Elde inşaatım var. Bu yıl gidemeyeceğim. Seninki Hakk katında makbul olsun... Şu hediyemi al da, Mekke Emîrine ulaştır... Selam söyle...»

Yolda, Hasan Dede'nin Emîr'e gönderdiği hediye çıkını merak edip açan Ömer Ağa, çıkında üç karpuz çekirdeği ile bir kaç kömür parçası görüyor. (Hele şunun hediyesine bak... Böyle basit şeyleri koskoca Emîre nasıl veririm?...) diyor.

Hac farizasını yerine getirip dönüş hazırlıklarına başlayan Ömer Ağa, tellalların kendi adını çağırdıklarını işitiyor. **"Aradığınız benim..."** dedikte, **"Bohçanı al, yürü!..."** diyorlar. Şaşkınlık içindeki Ömer Ağa, Mekke Şerifi huzuruna çıkarılıyor... Emîr, çıkındaki üç kara kömürü yere atınca, bahçede üç kara koyun melemeye başlıyor... Ömer Ağa'nın hayretten büyüyen gözleri önünde üç büyük karpuz da yuvarlanmaya başlıyor...

(*) HAYRETTİN İVGİN -Can Dostlar Arasında (Röportaj)- İnanç Dergisi Sayı:7, Eylül 1984. (Sonraki yayın: Halk Kültürü- dördüncü kitap.)

Emîr, memnun oluyor; "**Demek, kurbanlarını Mekke'ye seninle göndermiş**...diyor, **bu üç karpuz da benim hediyem...**"

Kurbanlar kesilip karpuzlar soğutulurken Mekke Emîri, Ömer Ağa'ya soruyor:

— **Niçin buraya zahmet edersiniz? Hac ayağınızdadır...**

Ömer Ağa cevap veriyor:

— **Orada Hâcer-i esved yok ki...**

Mekke Emîri, Ömer Ağa'ya bir taş veriyor. "**Al, götür bunu Hasan Dede'ye**", diyor.

Ömer Ağa'mn Mekke'den getirdiği parlak taş, halen, Hasandede kasabasının camisinin köye bakan giriş cephesindedir..."(*)

MENKİBELERDE HASAN DEDE

Aşık Gazi Hasan Dede, Bektaşiler arasında Hacı Bektaş'dan sonra en çok ilgi ve çok saygı gören "**evliya**" sayılmaktadır. Hasan Dede adına bir "**menakıpname**" düzenlenmemiştir ama hakkındaki menkibeler kuşaktan kuşağa anlatılarak yaşatılmaktadır.

Anadolu'da Türk birliğini sağlamak, Müslüman-Türkler arasında kardeşliği, barışı, karşılıklı sevgi ve saygıyı pekiştirmek yolunda büyük hizmetler veren Hacı Bektaş Veli'ye dervişleri sordular:

" —**Ya Hacı Bektaş! Sizden sonra daha irşad edici gelecek mi?...**"

Hünkâr Hacı Bektaş, "**Evet, gelecek**" dedi.

Sordular:

" —**Geleceğine işaret nedir?**"

Hünkâr cevap eyledi:

" — **İşte bu kılıç önümde. Bu tahta kılıç ona emanettir. Akpınar'dan kızılalma akacak, o zaman Erenler Körpesi gelecek...**"

(*) Dr. Tahir Kutsi Makal: Halkbilim ve Edebiyat 45-52.

13. yüzyılda yaşayan Hünkar Hacı Bektaş'dan yüzyıllar sonra, Hacı Bektaş'ın, Horasan'dan getirdiği, **"Ak pınar!..."** buyruğundan sonra akmaya başladığına inanılan Akpınar'dan kızılalma akmaya başlıyor. Hacı Bektaş Dergâhı postnişini, Hünkârın müjde verdiği **"Erenler Körpesi"**ni karşılamaya çıkıyor. Tam bu sırada Hasan Dede, sekiz dervişi ile birlikte dergaha giriyor. Postnişin, tahta kılıcı kendisine vererek, **"Al, bu senin emanetindir"** diyor. Bir süre sonra sohbetten sonra dergahın postnişini, Hasan Dede'ye **"Nâsibini Anavarza'da ara!..."** diyor.

Hasan Dede bir süre, Adana'nın Kadirli ilçesi yakınındaki Anavarza kalesinde, Çukurova'da kaldıktan sonra Tokat'a gidiyor ve oradan Ankara'ya, bugünkü köyüne gelip yerleşiyor.

Bir başka menkibe de şöyledir:

Hasan Dede ile dervişleri İkikol köyüne yüz çevirip gelirlerken namaz vakti gelmişti. Bir nehirin suyundan abdest almaya giriştiler. Dervişler bir ara suyun kanlı akmaya başladığını gördüler. Seyirdip vardılar ki kan, biraz ilerdeki Hasan Dede'den akmaktadır. Ağlaşıp söyleştiler:

" **—Hele Dedem, bu nice haldir?"**

Hasan Dede cevap verdi:

" **—Merak edilecek durum yoktur. Bendeki hançer yarası daha iyi olmadı..."**

Telaşlanan dervişler sordular:

" **— Aman Dedem, ne hançeri?"**

Hasan Dede sırrı açıkladı:

" **—İbn Mülcem'in açtığı yara..."**

Abdurrahman ibn Mülcem, Hz. Ali'yi namaz kılarken bıçaklayıp şehid eden katilin adı. Dervişler heyecan ve hayretle donakalırlar. İçlerinden biri şöyle der:

" **—Hey Dedem hey; kızıl kanın ile sırrını şu ırmağa döktün. Öyle diyeceğine, şuna Ali'yim, desene!..."**

İnanılır ki o günden bu yana bu ırmağın suyu

kırmızı akar ve ismi de bunun içindir ki Kızılırmak'tır.

"EŞREFOĞLU AL HABERİ..."

Bilindiği gibi Aşık Gazi Hasan Dede'nin en ünlü deyişlerinden biri **"Eşrefoğlu al haberi"** diye başlayanıdır. Menkibeye göre Hasan Dede, kendi dergâhı henüz çul çadır iken arada bir Hacı Bektaş kasabasına gider, postnişinlik eder, sohbete katılırdı. Bir gün aşevinde yemek pişirirken kendisine bir haber ulaştırılır.

" **—Bil Dedem ki bir er gelmiştir. Gelsin buyursun ama iş öyle değil. Gelip koca mermere bir el vurdu ki, parmaklarının izi mermerde oyuklar halindedir."**

Hasan Dede, keşkeği karıştırmaya devam eder. **"Varın söyleyin Eşrefoğlu'na** der; **er, ere böyle gelmez..."**

Ve ondan sonra Hasan Dede, saz indirtip söz söyler:

"Eşrefoğlu al haberi
Bahçe biziz, gül bizdedir
Biz de Mevlâ'nın kuluyuz
Yetmişiki dil bizdedir."

Bu menkibede, halkın dehâsına dikkati çekmeyi isterim: Bilindiği gibi Eşrefoğlu Rûmi ile Aşık Hasan Dede arasında 100-150 yıl fark vardır. İkisinin karşılaşması imkânsızdır. Halk, Yunus Emre etkisindeki tasavvuf şairi Eşrefoğlu'nun Allah'a sürekli niyazını **"el"**de değerlendirmiştir. Bilindiği gibi hattatlar, el şeklinde **"Allah"** yazmaktadırlar. Böyle olmakla birlikte Hasan Dede'nin de bu şiirinde "Ehl-i beyt"i kasdettiğini halk dehası bulup çıkarmıştır. Ehl-i beyt de beş'dir: Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan.

Halkın bir menkibeye dayandırdığı olaya, bilginler, **"tasavvufî"** açıdan yaklaşmaktadır. Eşrefoğlu Rumî'ye ünlü cevap ile ilgili olarak Abdülbaki Gölpınarlı şu görüştedir:

"Gerçekten de, pek yüksek bir şair olan Hasan Dede'nin kim olduğunu bilmiyoruz. Alevîlerin bir kısmı, Keskin'de yatan ve "Karpuzubüyük Hasan Dede" diye anılan azizin, bu Hasan Dede olduğunu söylüyorlar. "Eşrefoğlu, al haberi" mısrasıyla başlayan şiirini, Kadiriyye tarikatını Anadolu'da yayan, Hacı Bayram'ın damadı olan ve Eşrefoğlu rumuzunu kullanan, Eşrefzâde Abdullah-ı Rumî'nin, "Tecelli şevk-i dîdârın beni mest eyledi hayrân" ilahisine ve bu ilâhideki övünmesine karşılık olarak yazdığı rivayet edilir. Üç tane bestesi olan bu nefes dolayısıyla onun, ancak 15. yüzyılda yaşamış bir Bektaşi azizi olduğunu anlayabiliyoruz..."(*)

Eşrefoğlu Rumi'nin asıl adı Abdullah'dır. Hacı Bayram Veli'den feyz almış, onun damadı olmuştur. Yunus Emre etkisindeki Eşrefoğlu Rumi'nin mezarı İznik'tedir. Eşrefoğlu Rumi'nin anılan şiiri şöyledir:

Tecelli şevki didarın, beni mest eyledi hayran.
Enelhak sırrını candan anın-çün kılmazam pinhan.

Acep hayran ü mestem kim bilişken bilmezem yari,
Gözüm her kande kim baksam görünen
suret-i Rahman.

Benem her dertlü dermanı, benem her madenin kanı.
Benem ol dürr-i bi hemta, benem ol bahr-i bi payan.

Bu ay ü gün, bu yıldızlar, bu giceler, bu gündüzler,
Bu yazlar, kışlar ü güzler benim emrimdedir yeksan.

(*) Abdülbaki Gölpınarlı -Alevi Bektaşi Nefesleri, Remzi Kitabevi, 1963.

Çürümüş tenlere bir kez eğer dersem "bi izni kum"
Yalın ayak ü baş açık kamusu duralar üryan.

Cihan tılsımın bende, benim elimdedir şimdi:
Benem bugün bu meydanda, benümdür top ile çevgan.

Benem şahı bu meydanın, benem çarhı bu devranın,
Benem canı bu canların, benümle diridir her can.

Benim ilm-i ledünümden hezaran Hızr olur aciz,
Benim her bir tecellimde nice bin Musi'ler hayran.

Benem Mansur'u dar iden, benem ağyarı yar iden,
Benem her varı var iden, benem her giden ü duran.

Değilim oddan u sudan, veya toprak u ya yilden,
Ben, irden var idüm irden, henüz yog idi bu ezman.

Görürsün sureta adem, benim emrimdedir alem,
Feleklere melekler hep, bana mahkumdur ins ü can.

Sanırsın Eşrefoğluyum, ne Rumiyem, ne İzniki
Benem ol daim ü baki, göründüm süreta insan"

Cahit Öztelli ise, "Bektaşi Gülleri" isimli eserinde şu görüşe yer vermektedir:

"Eşrefoğlu, 15. yüzyıl ozanıdır. Hasan Dede, 17. yüzyılda yaşamıştır. Bu nefesi yazmasının nedeni, Eşrefoğlu'nun, Bektaşilik aleyhinde bulunan bir mutasavvıf olmasındandır." (S:189).

Hasan Dede torunlarından, eski Belediye Başkanı Halil Demirhan ise, şiirin: Ankara Paşası Eşrefoğlu'na söylendiğini ileri sürmektedir.(*)

(*) Hasandede Kasabası ve Hasan Dede - Haz: Nejat Birdoğan.

BUDİN TÜRKÜSÜ

"Ötmē bülbül ôtme, vaz bahar oldu
Bülbülün figanı bağrımı deldi
Gül alıp satmanın zamanı geldi
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i
Çeşmelerde abdest alınmaz oldu
Camilerde namaz kılınmaz oldu
Mâmur olan yerler hep harap oldu
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.
Budin'in içinde Uzun Çarşı'sı
Orta yerde Sultan Ahmet camisi
Kâbe suretine benzer yapısı
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i..."

Bu ünlü Rumeli Türküsü, yıllarca gönüllerde ve dillerde söylenmiştir. **Türkünün yer aldığı kaynaklarda eser anonim olarak kaydedilmiştir.** Sanılır ki bu türkünün **sözleri ilk olarak Gazi Hasan Dede'den çıkmıştır**. Yıllar içinde devletin parçalanması ve daha büyük acılar görülmesi üzerine Budin Türküsü önemini kaybetmiştir. Bu yüzden, Hasan Dede'nin olduğu sanılan türkü Anadolu'da söylenir olmaktan çıkmıştır.

BİR ŞİİR DAHA

Sonuç olarak şunu deriz ki: Gazi Aşık Hasan Dede, özbeöz Türk'tür. Tameşvar'da doğup büyümüş değildir. Devşirme ve dönme değildir. Hasan Dede, Türkiye'de Türk olarak doğmuş, Anadolu'da Türk-İslam kültürüyle yetişmiştir. İyi derecede okumayazma ve Arapça, Farsça öğrenmiştir. Hece vezniyle olduğu kadar aruz vezniyle de şiirler yazıp söylemiştir.

Aşık Hasan Dede'nin az bilinen şiirlerinden biri şöyledir:

"Gelir ki mü'mini bilem
Ben olayım ona gulâm
Üç kimseye verme selam
Biri hâin, biri fâsık
Bir beynamaz, bir beynamaz.
Kul olanlar! Bilir Hakk'm
Kendini nâdandan sakın.
Üç kimseye olma yakın
Biri müfsit, bir münâfık
Bir de gammaz, bir de gammaz.
Şair, şiirin icad eyle
Dil mülkünü âbad eyle
Şu üç şeyi mütad eyle:
Biri halim, biri sabır,
Bir de gammaz, bir de gammaz.
Nasip et mü'min kullara
Bakmamışsın bülbüllere
Daim et ezber, dillere
Biri zikir, biri şükür
Bir de niyaz, bir de niyaz.
Cefaya düş, açma sırrı
Fâhiş işden sen ol beri
Hasandedem; açten biri
Biri huzû, biri huşû
Bir de namaz, bir de namaz."

Hasan Dede'nin bu şiiri de ilgi çekicidir... İslam'ın **"beş farz"**mdan biri olan **"namaz"** üzerinde durmaktadır. Hasan Dede pek tabii, üzerine farz olan namazı kılardı. Hasandede kasabası halkı da, öbür Alevi-Bektaşiler gibi kılıyor... **"Ezanı bildiğimiz gibi okuyor, namazı bildiğimiz gibi kılıyoruz. Allah kabul etsin..."** diyorlar. Ve şöyle de diyorlar: "Namazda, duada hiç fark olur mu? Hanefiler nasıl kılarsa biz de öyle kılıyoruz."(*)

(*) Yahya Benekay -YAŞAYAN ALEVİLİK- Sayfa: 32-33.

BUDİN SAVUNMASINDA HASAN DEDE

Budin'in savunmasında Gazi Aşık Hasan Dede'nin de bulunduğuna deliller vardır. Budin Kalesi ve şehri 1686 yılının 2 Eylül günü kaybedilmiştir. Düşmanın ilk muhasarası 15 Temmuz 1684 günü başlamıştır. Türklerin Budin savunması, başlıbaşına bir destandır. Osmanlı İmparatorluğunun Orta Avrupa'daki egemenliğinin anıtı gibi duran Budin'in kaybedilmesi derin acılar bırakmıştır.

111 gün süren ilk kuşatmadan sonra düşman, çekilmek zorunda kalmıştı. Bu sırada Budin Valisi Kara Mehmet Paşa komutasında 40 bin kişilik bir kuvvet vardı. Vezir Kara Mehmet Paşa'nın, kaleyi savunurken şehid düşmesi üzerine yerine Şeytan İbrahim Paşa geçti. **"Dalkılıç Veli Bey"** komutasındaki askerler arasında bizzat çarpışırken yanına düşen bir **"kumbara"** ayaklarını alıp götürmüştü. **"Yiğitlerim görmesin"** diyerek üstüne örtü almıştı. Yerine geçen Şeytan İbrahim Paşa, üstün savaş gücüne sahipti ve yetenekli bir planlamacı idi. Düşmanı şaşırtıyor ve bozguna uğratıyordu.

Birleşik Avrupa kuvvetleri bu Türk komutanına **"Şeytan"** adını takmışlardı. Budin kuşatmasının çözülmesinden sonra Hükümdar kendisine **"Melek"** adıyla hitap eden bir ferman gönderdi ve Melek İbrahim Paşa serasker olarak atandı. Padişah 4. Sultan Mehmet'in, Budin komutanı Serdarlığa getirmesiyle, Budin Kalesinin savunması ve valiliği Abdülmümin Paşa'ya verildi. Abdülmümin Paşa Karaman Valisi idi ve Karamanlı askerleriyle birlikte Rumeline geçmişti. Tarihçiler onu, şöyle

değerlendiriyorlardı: "**Abdülmümin Paşa Karaman askerleriyle Budin valiliğine ve müdafaasma memur edilmişti. Mert ve cesur bir askerdi. Bir gün camide namaz kılarken kubbeye bir gülle isabet etti, kubbe çöktü. Paşa, camide bulunan cemaatin bir kısmıyla birlikte çöken kubbe altında kalarak şehit oldu.**"

Abdülmümin Paşa'nın ölümünden sonra Karaman askeri, Rumeli'ndeki görevini sürdürdü. Bu defa komutanları Karaman Valiliğine tayin edilen Demirkazık Rüstem Paşa idi. Karaman Valisi sıfatıyla, Budin'in savunmasına memur edilmişti.

Bu tarih bilgileri, Aslı Karaman'lı olan Aşık Hasan Dede'nin Rumeli'ne bu ordu ile geçtiğini tespit etmektedir. Karaman (Larende)ın Horasan'da bir yer olduğu da ileri sürülmüştür.(*)

(*) Yahya Benekay -YAŞAYAN ALEVİLİK- Varlık Yayınları.

GAZİ AŞIK HASAN DEDE'NİN KİŞİLİĞİ VE SANATI

Gazi Aşık Hasan Dede, Türk halk edebiyatımızın önemli simalarından biridir. Geleneksel Türk halk edebiyatı'nın çağları etkileyen şahsiyetlerinden etkilenmiş, üstün kişiliği ve sanatında "**doruk**" isimlerden biri olarak çevresini ve bir çok ozanımızı etkilemiştir. Kırıkkale'nin, kendi adım taşıyan "**Hasandede**" beldesinden olan Gazi Aşık Hasan Dede; tespitlerimize göre 17. yüzyılda yaşamıştır. İlk ismi "**Süleymanlı**" iken daha sonra "**İkikol**" ve "**Çukurcak**" adını alan bugünkü Hasandede kasabasında, Aşık Hasan Dede'nin türbesi ve külliyesi vardır. Türbe ve yanındaki cami, yerli ve yabancı her inançtaki kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Yılın belirli zamanlarında da, Gazi Aşık Hasan Dede, törenlerle, şölenlerle anılmaktadır. Deyişleri, yüzyıllardan beri halkın belleğinde ve dilinde yaşamaktadır. Belediye Başkanı Malik Ejder Coşkun ve halk Gazi Aşık Hasan Dede'nin anıtını diktirmiştir. Heykeltraşı **Metin Yurdanur**'dur.

Aşık Hasan Dede'yi, ilk olarak Mayıs 1983 de Eskişehir'de düzenlenen "Uluslararası Türk Halk Edebiyatı" seminerinde gündeme getirmiştik. Gazi Aşık Hasan Dede'nin; Karaman'dan Balkanlara geçtiğini, bir ordu mensubu olarak savaşlara katıldığım, şiirleri ve dinî telkinleriyle Osmanlı ordusuna moral verdiğini ifade etmiştik. Tameşvar'ın terki (1683), Budin'in düşmesi (1686), Belgrad'ın kaybı (1688), gibi, İkinci Viyana bozgunu sonrasında ağıt destanlar yazdığını, İstanbul'a dö-

nüşten sonra da "payitaht"ta kalmayarak, Padişah 2. Mustafa'mn tahsis ettiği topraklara, bugünkü Hasandede beldesine yerleştiğini belirtmiştik. Ve yine, mezarının, Romanya'nın "Timuşuara" kentinde olmadığını, yaptığımız incelemeye dayanarak açıklamıştık.

Bu bildirimiz bir çok itiraza yol açmıştı. Romanyalı Prof. Dr. Mihail Guboğlu'nun, tezimizi destekleyen konuşması üzerine bir kısım itirazlar geri çekilmişti. Bir bilim adamı Hasan Dede üzerine Erzurum Atatürk Üniversitesinde bir çalışma yapılmakta olduğunu, **"Hasan Dede Gerçeği"**nin asıl orada aydınlanacağını savunmuştu. Biz, amatör halkbilimci heyecanıyla derlemeler ve tespitler yaptığımızı, değerlendirmenin elbette üniversitelerde bilim adamları tarafından yapılacağına inandığımızı belirtmiştik. O sıralar, çalışmalarımız halkbilimci arkadaşlarımız tarafından, eserlerinde dipnot'larla değerlendirmekle birlikte pek ciddiye alınmıyordu. **"Hasan Dede Gerçeği"** başlıklı bildirimiz, öteki bildirilerimiz ve kitaplarımız İnönü Üniversitesi Senatosunca değerlendirildi ve **"Fahri Doktorluk"** ünvanı tevcih edildi.

Bilime saygımız dolayısıyla; Gazi Aşık Hasan Dede hakkındaki bilgi ve belgelerimizi, derlemelerimizi kitap olarak yayınlamaktan kaçındık..." Son çalışmaları, bulguları, yayınları da görelim..." diye bekledik... Aradan 12 yıl geçti... Hasan Dede hakkında Erzurum Atatürk Üniversitesinde bir çalışma yapılmadığım saptadık. Hasan Dede üzerine, tek yazı, Hayrettin İvgin'in bir röportajı oldu. **"Can Dostlar Arasında"** başlığını taşıyan bu yazı; yine bizim yönettiğimiz **"İnanç"** dergisinin 7. sayısında Eylül 1984 de yayınlandı. Daha sonraki yayım **"Halk Kültürü"** dergisinin dördüncü sayısında çıkmıştır.

Ord. Prof. Fuat Köprülü'den itibaren bir çok yayında Hasan Dede'nin şiirlerine rastlanmaktadır. Bu yayınlarda, **"Kul Hasan"** ve **"Hasan Dede"**

tapşırmalarıyla Hasan Dede'ye atfedilen şiirlerin sayısı sekizi geçmemektedir. Oysa, Hasan Dede'nin **"velüd"** (doğurgan-üretken) bir ozan olduğu meydandadır. Zaman içinde bir çok eseri unutulmuş, başkasına mal edilmiş olabilir. Hasan Dede'ye gönül verenlerin başında yer alan, **"Yaşayan Alevilik"** kitabının yazarı Yahya Benekay ve Hasan Dede ahfadından Ali Abbas Demirhan ile yaptığımız çalışmalar sonunda ozanın elliyi aşkın şiirini tespit ettik. Bu eserlerden pek az bir kısmı aruz vezni ile yazılmıştır. Sağlam bir eğitim gördüğü anlaşılan Hasan Dede'nin bir kısım şiiri de "Kul Hasan" tapşırmalı olarak dinlenmiş veya ele geçmiştir. Gazi Aşık Hasan Dede, özellikle son şiirlerini **"Hasan Dede-Hasan Dedem"** şeklinde tapşırmış olmalıdır. Zaman içinde, bir çok halk ozanına maledilen deyişlerde olduğu gibi; halk, kendi söyleyişlerini de **"Hasan Dede"** adına söylemiş olabilir.

Hasan Dede, özbeöz Türk'tür ve şiirlerini Türkçe söylemiştir. Hasan Dede, şairlerin dili yaptığının ve geliştirdiğinin bilinci içinde olmuştur. Şöyle demiştir: "**Şair, şiir icad eyle/Dil mülkünü âbad eyle...**"

Bu bilinç, Pir Sultan Abdal'da da vardır. Şöyle der:

«Pir Sultan Abdal'ım neylersin
Müşküli çözer söz söylersin
Arısın, çiçek yaylarsın
Yarın senden bal isterler...»

Şiir icad ederek Türk'ün "dil mülkün" abad edenler arasında yer alan Gazi Aşık Hasan Dede; Alevi-Bektaşi felsefesine bağlı kalmıştır. Bektaşi ozanların geleneğine uyarak; "Allah'ın arslanı" denilen, İslam'ın dördüncü Halife'si Hz. Ali'ye, "ehlibeyt"e ve 12 İmam'a övgü dolu şiirler yazmıştır. Mekanına yakın mekan tuttuğu Hacı Bektaş Veli'yi "Hünkar" bilmiş, ona hayranlığını ve bağlılığım belirten deyişler söylemiştir. Bir şiirinde Hacı Bektaş

Veli'nin şahsında, Hz. Ali'nin nurunu gördüğünü ifade etmiştir. Şöyle demiştir:

"Hayali gönlümde yadigar kalan
Hünkar Hacı Bektaş, Ali kendidir
Darağacı üstünde namazın kılan
Hünkar Hacı Bektaş, Ali kendidir.

... Aslan olup yol üstünde oturan
Selman idi ona nergis getiren
Kendi cenazesin kendi götüren
Hünkar Hacı Bektaş, Ali kendidir...

... Hasan Dedem, var mı sözümde yalan
Münkirin gönlünü gümana salan
Doksan günlük yolu kuşlukta alan
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir..."

Altı dörtlükten oluşan bu şiirinde Hasan Dede, Hazreti Ali'nin durum ve tutumunu irdelemekte, Hacı Bektaş'ın, menkibelere yansıyan "hikmet ve kerametleri"nde Hz. Ali'yi görmektedir.

Çevrede, Hacı Bektaş Veli'den sonra en çok sevilen, Alevi **"cem"**lerinde mutlaka kendisinden **"nefes"**ler okunan Hasan Dede, Hacı Bektaş'a bağlı olmakla, bir bakıma felsefesi; Hoca Ahmet Yasevi'ye dayanmaktadır. Türk'ün toplumsal ve eski inanç yapısına uygun, insanı İslam'a ve insan sevgisine, hoşgörüye bağlayan bir felsefenin kurucusu olan Hoca Ahmet Yesevi'nin görüş ve düşünceleri Hasan Dede'nin şiirlerine yansımaktadır. Buna göre, Hasan Dede'de önemli olan önce Allah ve insan sevgisi gelir... İnsanlar, insanları hoş görmelidir. İnsan, **"iyi insan, iyi vatandaş"** olmak için kendini yetiştirmeli, kimseye kötülük, kişiler arasında ara bozuculuk düşünmemelidir. Hoca Ahmet Yesevi'nin; **"hikmet"**lerinde, Hacı Bektaş Veli'nin; konuşmalarında ve nasihatlarında Yunus Emre'nin; şiirlerinde insanlara verdiği öğüdü Hasan Dede de verir ve şöyle der:

"Gelir ki mü'mini bilem
Ben olayım ona gulâm
Üç kimseye verme selam
Biri hain, biri fâsık
Bir beynamaz, bir beynamaz!

Kul olanlar bilir Hakk'ın
Kendini nâdandan sakın
Üç kimseye olma yakın:
Biri müfsit, bir münafık
Bir de gammaz, bir de gammaz!...

Şair, şiirin icad eyle
Dil mülkünü âbad eyle
Şu üç şeyi mutad eyle:
Biri halim, biri sabır
Bir oku yaz, bir oku yaz!

Nâsip et mü'min kullara
Bakmaz mısın bülbüllere
Daim ezber et dillere:
Biri zikir, biri şükür
Bir de niyaz, bir de niyaz!

Cefaya düş, açma sırrı
Fâhiş işden sen ol beri
Hasan Dedem, üçten biri:
Biri huzû, biri huşû
Bir de namaz, bir de namaz!..."

Hasan Dede, bu deyişinde bir çok konuya açıklık getirmektedir: Fesatları, huzur bozanları, ayrılıkçıları, gammazları yermekte, sabretmeyi, okuyup-yazarak bilim öğrenmeyi ve ileri gitmeyi, şükretmeyi, niyaz edip namaz kılmayı öğütlemektedir. Alevi-Bektaşi kesimi "namaz kılmaz" diyen softalara bir güzel cevaptır bu!...

Gazi Aşık Hasan Dede, bu şiirinde;

"Bana namaz kılmaz diyen/Ben kılarım namazımı/ Kılar isem, kılmaz isem/ Ol Hakk bilir

niyazımı..." diyen Yunus Emre ile düşüncesini el ele tutuşturmaktadır.

Türk Tasavvuf Edebiyatı'nın büyük isimlerinden; ulu veli Hacı Bayram'ın damadı İznik'li Eşrefoğlu Rumî'nini katı tutumuna da Gazi Aşık Hasan Dede'nin cevabı meşhurdur: "**Eşrefoğlu al haberi**" dizesi ile başlar... Menkibeye göre; Hasan Dede, henüz kendisi "**Kul Hasan**" iken Hasandede köyündeki dergahı kıl çadır iken; zaman zaman Hacı Bektaş kasabasına gider, "**post**"a oturur, sohbete katılırdı. Bir gün aşevinde, yemek pişirirken kendisine bir haber ulaştırılır:

"**Bil ki Dedem, bir er gelmiştir... Gelsin buyursun amma, iş bildiğin gibi değildir. Mermer taşa bir el vurdu ki, beş parmağının izi mermerde oyuklar halindedir...**"

Hasan Dede; "**Varın söyleyin Eşrefoğlu'na, der, er ere böyle gelmez...**"

Ve sonra Hasan Dede, saz indirtip söz söyler:

"Eşrefoğlu, al haberi
Bahçe bizim gül bizdedir
Biz de Mevlâ'nın kuluyuz
Yetmişiki dil bizdedir.

Erlik midir eri yormak
Irak yoldan haber sormak
Cennetteki ol dört ırmak
Coşkun akan sel bizdedir."

Eşrefoğlu Rumî, 15. yüzyılda yaşamıştır. Ölüm tarihi 1469 dur. Demek ki Hasan Dede ile aralarında 150-200 yıllık bir zaman vardır. Yani, Hasan Dede orada iken Eşrefoğlu Rumi'nin Hacı Bektaş dergahını ziyareti söz konusu olamaz. Abdülbaki Gölpınarlı, Hasan Dede'nin bu cevabı; Eşrefoğlu'nun; "**Tecelli şevk-i didarın beni mest eyledi hayran**" ilahisine karşılık, ilahideki öğünmelere cevap olarak yazdığını kaydetmektedir.

Cahit Öztelli ise; **"Bektaşi Gülleri"** isimli eserinde konuya şu yorumu getirmektedir: **"Eşrefoğlu 15. yüzyıl ozanıdır. Hasan Dede 17. yüzyılda yaşamıştır. Bu nefes'i yazmasının nedeni, Eşrefoğlu'nun Bektaşilik aleyhinde bulunan bir mutasavvıf olmasındandır."**

Bu menkibede ve nefes'de Eşrefoğlu Rumi'nin Hedef alınmasını halk, kendisi ayrıca yorumlamaktadır: Halk, Yunus Emre etkisindeki tasavvuf şairi Eşrefoğlu'nun Allah'a sürekli niyazını **"el"**de değerlendirmiştir. Bilindiği gibi hattatlar, **"el"** şeklinde **"Allah"** yazısı yazmaktadırlar. Halk da Hasan Dede'nin şiirinde **"ehlibeyt"**i kasdettiği anlamını çıkarmaktadır. Bilindiği gibi ehlibeyt, öldeki parmak sayısıncadır yani, beşdir: Hazreti Muhammed, Hazreti Ali, Hazreti Fatma, Hazreti Hüseyin ve Hazreti Hasan...

Hasan Dede, Bektaşi ozanların geleneğini **"nefes"**lerinde sürdürmüştür... Daha çok **"nasihat"** şiirleri yazmıştır. Hasan Dede'nin bir çok eserinde arı-duru Türkçe'dir. Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre çizgisinde Gazi Aşık Hasan Dede, hoş görüyü, Allah ve insan sevgisini üstün tutmuştur. Ünlü "dağlar" şiiri gibi doğa ve çevre şiirleri de yazmıştır. Söyleyiş özelliği ve dilinin kıvraklığıyla Hasan Dede, halk ozanlarımız arasında ayrı ve üstün yer edinmiştir. Değişik söyleyişlerine bir örnek şöyledir:

"Meşakkat-i cihan serimde mihman
Dedim gönül; deyem eyleme heves
Olun mülevves
Mülevves olanlar olur mu insan
Ya efdal olur, ya olur teres
Anlar isen ses...
Sesden anlar isen karış irfana
Gelen gitmek için gelir cihana
Mel'unu iğva eder insana...
Adüv-ü ekberdir İblis-i hannas
Neylesin bu nas?...

Nas, bir hırsa düşmüş, encamı n'ola
Cümlesi Hakk'tandır sebep kul ola
Sıdk ile arayan Mevlâsın bula
Anı fehmeylemez cahil ü nekes
Ne'ylesin herkes!
Herkes bir sevdada, gezerler müdam
Kimi gamnâk, kimi eyler ihtişam
Mürg-ü can uçar da boş kalır kafes
Kesilir nefes!...

LEYLÂ'YI ARAYAN MEVLÂ'YI BULUR...

Edebiyat tarihçileri, halk ozanlarımn şiirlerini "Dini şiirler", "Lâdini şiirler" olarak ikiye ayırırlar. Kırıkkale'nin "Hasandede" beldesinde yetişip yaşayan ve oradaki görkemli türbesinde medfun bulunan Gazi Aşık Hasan Dede'nin eserleri de "Dinî ve lâdini" olarak tasnif edilebilir: 17. yüzyılda yaşayan Gazi Aşık Hasan Dede, en çok; **"Eşrefoğlu al haberi-Bahçe bizim gül bizdedir"** diye başlayan nefes'iyle tanınır. Hasan Dede, Hacı Bektaş ocağına bağlı güçlü bir ozandır... Ünlü şiirinde, "Biz erenler gerçeğiyiz-Has bahçenin çiçeğiyiz-Hacı Bektaş köçeğiyiz..." deyişi ondandır. Gazi Aşık Hasan Dede'nin, **"Hasandede"** kasabasındaki türbesinin çevresi ve camisinin avlusu, güllerin, çeşitli çiçeklerin tomurcuklarıyla bezelidir...

Her sanatçı güzel'i arar. Güzeli ve güzellikleri arar bulur ozan!... Bu çerçevede Aşık Hasan Dede'nin güzellere ve güzelliklere aşık olduğunu görürüz. **"Lâdinî şiirleri"**nde Hasan Dede, nice güzellerin methini etmiş, nice güzelliklere vurgun olduğunu belirtmiştir.

Hemen burada, Gazi Aşık Hasan Dede'nin bir güzellemesi ile soluklanalım:

"Şunda bir güzele gönül düşürdüm
Uykuda yatırdım, düş arasında
Leyl-ü nehar sevdasına şaşırdım
Kaldı kara bahtım taş arasında.

Sen güzelsin, güzel; sana inandım
Aklımı aldırdım, meylimi verdim
Öyle ki abdalın, seyyahın oldum
Gezerim dağlarda, kış arasında.

Takrir olsa sancağına yazılır
Sevdası serimde, bağrım ezilir
Tan'eylemen ben gedayı gaziler
Dilim ne söylerse cuş arasında.

Bülbül aşık oldu, gördü; gülüne
Canım kurban sevdiğimin yoluna
Hasan Dede'm, gider dostun eline
Ara ki bulasın beş arasında!..."

Halk ozanlarımız, nasihatlar, geçmişteki olayların ilhamı ile dile getirdikleri, koşma ve destanlar gibi **"dinî"** şiirlerden ayrı olarak sevgiliyi arayan dizeler söylemişlerdir. Dindışı şiirlerin, güzellemelerin üstad ozanı Karacaoğlan'dır. Fakat, Yunus Emre'nin de, halk şiirimizin coşkulu kaynağı Hoca Ahmet Yesevi de, Şah Hatayi de, Pir Sultan Abdal, köroğlu, Dadaloğlu, Aşık Emrah, Aşık Ömer gibi halk ozanlarımız da yüzlerce güzelleme söylemişlerdir... Bu güzellemeler, **"şiir mecmuası"** anlamına gelen cönklerdedir ve halkın belleğindedir. Gazi Aşık Hasan Dede'nin cönklerden ve halk ağzından derlediğimiz bir çok şiirinde de **"güzelleme"** tadı yakalıyoruz...

Aşıkların dilinde; güzel'in ve güzelliğin simgesi Leyla'dır... Mecnun'un **"bir de benim gözümle bak"** dediği Leylâ, her ozanın rüyasını süsler, hayalinde ufuk bulur... Halk ozanları, **"Leyla'yı ararken Mevlâ'yı"** bulurlar... İnsan güzelliğinde, muta-

savvıflar, yüce Rab'bın cemalini görürler...

Aşık Hasan Dede de bir "**Leylâ**"nın özlemindedir. O Leyla, sık sık düşer gönlüne ve olanı Hasan Dede, halk diliyle şöyle anlatır:

"Acep neden benim zâr-ı figanım
Gül yüzlü cananım düştü gönlüme
Leyl-ü nehar sevdasında gezdiğim
Derdimin tabibi düştü gönlüme.

Dosttan cüda düştüm ne olur halim
Acep visaline erer mi elim
Lal-ü renk kırmızı gonca misalim
Sümbül-ü reyhanım düştü gönlüme...

Aşıka naz eder bakışı nazlım
Gülistana girmiş bülbül avazlım
Mestane bakışlım, bir elâ gözlüm
Kaşları kemanım düştü gönlüme.

Hasan Dedem, her an doyup doyuran
Cemalin görünce aklımı alan
Her sabah, her sabah çıkıp salınan
Servi hurimanım düştü gönlüme..."

Hasan Dede'nin gül yüzlü, "Yusuf cemalli" yâri daima hayalindedir, düşündedir. **"Leyl-ü nehar"** yani gece ve gündüz Gazi Aşık Hasan Dede, **"Sevgilisini"** düşünmektedir... Belki gizliden gizliye bağlıdır ozan... Belki arada perdeler, engeller vardır. Karacaoğlan'ın; **"Sevsem öldürürler, sevmesem öldüm!"** deyişinde ifadesini bulan bir hal içindedir. Belki kaybolup gitmiştir... Ayrılık acısı yaşamıştır Hasan Dede...

Hasan Dede, Allah'la, İslam Peygamberi ile, Hz. Ali ile, on iki imam ile ilgili dinî şiirlerinde olduğu gibi sevgi şiirlerinde de; halk edebiyatımızın "mazmun"larını, ortak deyişlerini kullanmaktadır. Bu çerçevede, Aşık Hasan Dede, ayrı düştüğü sevgilisini şöyle düşünür:

"Bad-ı sabâ, yâre selam et bizden
Hatırcığı eyu mudur, hoş mudur
Ben bendesi urak oldu gözünden
Kymetini bilmezlere eş midir?

Dilber bizim kadrimizi bilmedi
Akan çeşmim yaşın bir dem silmedi
Çok zamandır bir selamı gelmedi
Acep o zalimin bağrı taş mıdır?

Rakibi gördükçe yârin yanında
Canım yanmaktadır sem'a dağında
Hatıra geldikçe yoksa anın da
Bencileyin iki gözü yaş mıdır?

Ayrılığın bedir oldu hilali
Artar derunumun derdi, hayali
Ol gonce dehenin Yusuf cemali
Hasan Dede, hayal midir, düş müdür?..."

HASAN DEDE'NİN ETKİSİ VE "BENDE"LERİ

Gazi Aşık Hasan Dede; inancında ve sanatında başta Hoca Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Veli olmak üzere; kendine yakın bildiği, görüşlerine katıldığı ozanlardan etkilenmiştir. Onun, menkıbevî hayatına yansıyan, hacca kömür ve karpuz çekirdeği göndermesi, Hacı Bektaş Veli'nin şu dörtlüğü ile paralellik taşır. Hünkar Hacı Bektaş Veli şöyle der:

"Hararet nârdadır saçta değildir
Dervişlik hırkada, taçda değildir
Her ne arar isen kendinde ara
Kudüs'de, Mekke'de, hacda değildir..."

Hasan Dede, Hoca Ahmet Yesevi'den önemli ölçüde etkilenmiştir. Keskin'in **"Haydardede"** köyünde, Hoca Ahmet Yesevi'nin oğlu olduğuna inanılan **"Haydar Sultan"** türbesi vardır. Oğlunu, Hacı Bektaş Veli'yi ve nice erenleri Anadolu'nun Türkleşmesi ve halkın İslam dinine çağrılması için **"gönderen"** Yesevi'nin, **"hikmet"**lerini, Hasan Dede elbette okuyor ve üzerinde düşünüyordu... Ayrıca, büyük velîlerden Otman Baba da onu etkileyenlerin başındadır.

Yunus Emre'den, Pir Sultan Abdal'dan, Şah Hatayi'den ayrıca geniş çaph etkilenen Aşık Hasan Dede, çağdaşı veya kendinden sonra gelen bir çok ozana da ilham kaynağı olmuş, onları etki alanına almıştır. Hasan Dede etkisinde en çok kalan ozanlar Deli Boran, 18. yüzyılda yaşayan Kul Budala, Derviş Ali, Aşık Rıza, Aşık Hüseyin'dir. Çukurova ve Torosların çocuğu Aşık Deli Boran; Hasan Dede'nin, **"bizdedir"** redifli nefesine naziresinde **"bizimdir"** diyerek şunları söyler:

"Hak, Muhammed, Ali Haydarı Kerrar
Çok şükür dest ile deman bizimdir
Onsekiz bin alem, bir ulu Cebbar
Ela gözle kaşlar, keman bizimdir.

Medet mürvet, Yaradan gani
Ser kurban; yoluna koymuşum canı
Halilullah İsmail'in bürhanı
Arafata inen kurban bizimdir.

Arzum kaldı erenlerin merdinde
Şehitlerin, şühedanın virdinde
Ali İmran, dört kitabın dördünde
Dest-i girim, sahib-i zaman bizimdir.

Ahsen-i takvimde yazımız yazar
Gönül seyahatte; cihanı gezer
Beni Mecnun etti bir hüsnü güzel
Ona mürüvvetle anan bizimdir.

Gönül arzeyliyor didar-ı dari
Kerbela bekçisi gül yüzlü yâri
Nur-u Necef, imam Ali'denberi
Hakk'a doğru giden kervan bizimdir...

Deli Boran, derman ister Ali'den
Hasan Dede'm, Hacı Bektaş Veli'den
Dermanım Haydar'dır "galübeli"den
Sürelim bu demi, devran bizimdir..."

Deli Boran, bu deyişinde; Bektaşilerin de İslam inancı içinde bulunduğunu ifade ediyor... Kalübela'danberi müslüman olduklarını, Kur'an hükümlerinin; Allah'ın indirdiği öteki kitapları da içine aldığını belirtiyor... Her birisi bir **"ocak"** olan Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Hasan Dede ile Hazreti **"Haydar"** Ali'den derman istiyor...

Hasan Dede **"bende"**lerinden Kul Budala, Hasan Dede'yi konu edinen pek çok deyiş söylemiştir. En ünlüsü şudur:

"Şol Denek Dağı'nın baharı yazı
Ötüşüp geliyor turnası, kazı
Ne yaman ağlattı şu edna bizi
Biz'ağlatır, kendi güler şen kuğu.

Konacağın yerde ekin bitirsin
Gideceğin belin karı sökülsün
Akça kuğum, sen de akıl yüküsün
Irakka'ya giden beyler vardı mı?

Edna beyim, kimler konsun yurduna
Dayanılmaz ateşine, virdine
Hasan Dede'm yardım eyle derdime
Irakka'ya giden beyler vardı mı?

Budala'm bu fermanı yazınca
Gayıp erenleri atıyor kanca
Ayrılığı dersen, ağıdan anca
Ayrılığa dayanamam şen kuğu!..."

Halk ozanları, göçmen kuşlardan turna ile gülün aşığı bülbül için bir çok koşma söylemişlerdir. Budala ise, "**kuğu**"yu konu ediniyor... Aşiretlerin, kendi bağlı olduğu Beğdili aşiretinin, Osmanlı Devleti tarafından zorla Rakka'ya iskan edilişinin acılarını söylüyor... Halk arasında, oymak ve aşiretler arasında "**ocak**" bilinen, "**mübarek bir zat... bir veli...**" bilinen Hasan Dede'de aracılığı ile Hakk'dan yardım, sabır niyaz ediyor... Prof. Dr. Orhan Türkdoğan'ın tespitine göre; Adana'da da Hasan Dede yatırı var... Amma asıl "**ocak**"ın Kırıkkale'nin Hasandede kasabasında olduğunu kabul ediyor. Kul Budala ise Gazi Aşık Hasan Dede'nin bendesi... İnançla bağlı dostu...

Gazi Aşık Dede'nin en sadık "**bende**"si, en büyük hayranı ise Aşık Hüseyin... Hasan Dede torunlarından seksen yaşındaki Halimoğlu Ali Bahri Demirhan, Aşık Hüseyin'in; çok eski yıllarda yaşadığını belirtiyor... Tarih veremiyor... Aşık Hüseyin'in Hasan Dede için bir çok deyişi var... Bunlardan bazıları halkın ezberinde. Bir tanesi de Hasan Dede türbesinin dışında levhada yazılmış olarak asılı duruyor. Hasan Dede'yi ziyarete gelenleri "**merhaba**" ile karşılayan Aşık Hüseyinin şiiri şöyle:

"Keskin illerinde, Denek Dağı'nda
Makamını gördüm Hasan Dede'min
Tekkesi, kubbesi hazır yanında
Gandilleri yanar Hasan Dede'min.

Keskin illerini eylemiş mekân
Yolu doğru sürer, bulunmaz diken
Çıplak Ali'yle Haydar'ı Sultan
Gülbengini çeker Hasan Dede'min.

Kalkar senin dervişlerin boşanır
Tekkeni, kubbeni gören üşenir
Pîr Otman Baba'dan kuşak kuşanır
Tacı ordan gelir Hasan Dede'min.

İnişi-yokuşu yoktur yolunun
Sorgusu sorulmaz senin elinin
Dört yanı serçeşme Bektaş Veli'nin
Himmeti üstümüzde Hasan Dede'min.

***Hüseyin**'im gördü uzaktan, zâr etti*
Yetişti "kırklar"ın samahın tuttu
Doksanbin kelamı bildi, hatmetti.
Dört kitaptan ilmi, Hasan Dede'min..."

Şiirde adı geçen Otman Baba, saygın, bir büyük veli'dir... Halk inanışına göre Hasan Dede, asıl feyzini bu zatdan almıştır. Kendisine hırka, taç ve kandil veren kuşak kuşandıran bu zattır. Hasan Dede dergahını çok kere ziyaret ettiği anlaşılan Aşık Hüseyin'in: uzaktan söylediği bir deyiş daha var. Bu deyiş şöyledir:

"Gaziler, Hasan Dede'min
Meydanı döşeli'm'ola
Meleşir gelir kuzusu
Koyunu koşalı m'ola?

Aşağı ovada bağı
Elinde sancağı, tuğu
Söylesene Denek Dağı
Mor menevşeli m'ola?

Kevserinden suyun içer
Odasına konan geçer
Kurban kesip ekmek saçar
Göynü çar köşeli m'ola?

Abdalının, dervişinin
Gitmez coşu cümbüşünün
Konusunun, komşusunun
Beyli, paşalı m'ola?...

Talip olan eşik bekler
Eşikde hak vardır, haklar
Hüseyin'*im der: emekler*
Varır Hakk'a ulaşır m'ola..."

Halkın, gönlünü dört köşeli bildiği; bolluk, bereket dergahının sahibi Gazi Aşık Hasan Dede'nin bir başka "bende"si Aşık Mustafa'dır. Aşık Mustafa'nın da Hasan Dede için uzunca bir deyişi vardır. Türbenin içinde: Türk bayrağı hizasında, Hazreti Ali, Hacı Bektaş Veli, Kemal Atatürk resimlerinin altında yer alan bu levhada şunlar kayıtlıdır:

"Türbesini gördüm, selavat verdim
Divanına durdum Hasan Dede'min
Çok şükür, murad-ı maksuda erdim
Nuruna boyandım Hasan Dede'min...

Ne güzel sahraya konmuş bu sultan
Böyle bir mekânı eylemiş eftan
Sana münkir olan münafık, şeytan
Salhazar laneti var Hasan Dede'min...

Camisi var maşallah, hoş bina
Behşetin bağında firdevs-âlâ
Musa'nın vardığı ol Tur-u Sina
Divanında bilin Hasan Dede'min.

Etrafı mor menekşe zâferan
Ötüşür andelip, iderler efgân
Katardan ayırma bizi el'aman!
Şefaati boldur Hasan Dede'min.

Kızılırmak kıblesinden akıyor
Çiçeklerin burcu burcu kokuyor
Muhiplerin aşk kitabın okuyor
Mekanı Keskin'dir Hasan Dede'min.

Evlatları Ali İmran okurlar
Hakk yolunda bülbül gibi şakırlar
Evliya matam alıp satarlar
Aslı, soyu temiz Hasan Dede'min.

Hasan, Hüseyin'den alınmış payı
Zeynel Abidin'den geliyor soyu
Muhammed Bakır'a benziyor huyu
Lütfi ihsanı bol Hasan Dede'min.

Cafer-i Sadık'ın erkanı elden
Musa-yı Kâzım'ı sevdim gönülden
Ol İmam Rıza'nın rayhası gülden
Derde şifa gördüm Hasan Dede'min.

Muhammed Mehdî'den açılır yolun
Ondört mâsumlarda anlaşır hâlin
Bu sefil **Mustafa** *bîçare kulun*
Eyvallah yolunda, Hasan Dede'min..."

Aşık Mustafa, Hasan Dede'yi yüksek mertebelere yükseltiyor...İslam Halifesi Hazreti Ali soyundan olduğunu bildiriyor ve **"oniki imam"**ın isimlerini zikrederek, onlardan ve dedeleri İslam Peygamberi

Hazreti Muhammed'den "şefaat" beklediğini ifade ediyor.

Hasan Dede hayranlarından, "bende"lerinden bir de Aşık Rıza var. Aşık Rıza da Hasan Dede için şöyle düşünüyor:

"Kâinatı hatmeylemiş
Ehli haldir Hasan Dede
Erenlerin kovanında
Olmuş baldır Hasan Dede.

Gülleri var bahçesinde
Bülbül öter bak, sesinde
Kevser akar nefesinde
Sönmez aşkdır Hasan Dede.

Hû çekerek Hakk'a ermiş
Uzağı yakında görmüş
Canı cananına vermiş
Bir sultandır Hasan Dede.

Fânilikle güreşmiştir
Ölmezliğe ulaşmıştır
Aşk şehrini dolaşmıştır
Başa tacdır Hasan Dede.

Muhammed, Ali izinde
Hakk'ı söyler her sözünde
Fakir **Rıza**'*nın özünde*
Pir-i Pakdır Hasan Dede..."

Aşık Veysel de, Aşık Hasan Dede'nin etkisinde kalmıştır. Fakat bu etki; geleneksel halk şiirimizin genel etkisi çerçevesindedir. Aşık Veysel'in; Hünkâr Hacı Beştaş için yazdığı bir deyiş zaman zaman Hasan Dede için söylenmiş kabul edilmektedir. Sağlığında bir, vefatından sonra hakkında iki kitap yazdığım Aşık Veysel'in, Hasan Dede'yi ziyareti doğrudur.

Fakat; **"Medet, mürüvvet kapına geldim"** diye başlayan deyişi Hacı Bektaş için söylenmiştir...

Hasan Dede, günümüz halk ozanları tarafından da saygı ile ziyaret edilmekte, kendisine hitaben deyişler söylenmektedir.

NOT: Bu kitabın hazırlığı ve yayınında desteklerini gördüğüm Kırıkkale Valisi Sayın **Şahabettin Harput**'a, Belediye Başkanı Sayın **Cemalettin Akbulut**'a, Hasandede Belediye Başkanı Sayın Melik Ejder Coşkun'a teşekkürlerimi sunuyorum.

T.K.M.

HASAN DEDE'NİN ŞİİRLERİ

AYRILMAYINCA
(Tameşvar Türküsü)

Ne çeker kulların serhat elinde
Bilinmez Hünkârım, görülmeyince
Bunca memleketin kâfir elinde
Kaldı: inanmadın ayrılmayınca.

Kimi şehid oldu, kimi giriftar
Kâfirin elinden inler zâr ü zâr
Estergon'la Budin, Eğre'yle Uyvar
Ele geçmez, Şahım, yorulmayınca.

Gaziler başına takıp çelengi
Kırardı Nemçe'yi, Macar, Frengi
Neylersin, kulların edemez cengi
Hal ü hatırları sorulmayınca.

HASAN der, göklere çıkmıştır âhım
Hüda'm bağışlasın, çoktur günâhım
Tameşvar kal'asın bil, Padişahım,
Vermeyiz kâfire kırılmayınca!...

Bu türküde adı geçen kaleler ve yaşanan tarih olayları hakkında metinde bilgi verilmiştir.

Hünkâr: Padişah. Şahlar şahı.

Kâfir: İnkâr eden, gavur.

Şehid: Allah adına savaşırken ölen.

Giriftar: Meyilli, yakalanmış, tutulmuş.

Nemçe: Avusturya.

Frenk: Fransız.

Tameşvar: Bugün Romanya smırları içinde kalan şehir. Timoşuara.

TAŞ ARASINDA

Şunda bir güzele gönül düşürdüm
Uykuda yatırdım düş arasında
Ley-ü nehar sevdasına şaşırdım
Kaldı kara bağrım taş arasında.

Sen güzelsin; güzel, sana inandım
Aklımı aldırdım, meylimi verdim
Öyle ki, abdalın, seyyahın oldum
Gezerim dağlarda, kış arasında.

Takrir olsa sancağına yazılır
Sevdası serimde, bağrım ezilir
Ta'neylemen ben gedayı gaziler
Dilim ne söylerse cuş arasında.

Bülbül âşık oldu gördü; gülüne
Canım kurban sevdiğimin yoluna
HASAN DEDEM, girer dostun eline
Ara ki bulasın beş arasında.

Leyl-ü nehar: Gece-gündüz.
Abdal: Gezginci derviş.
Seyyâh: Gezen.
Takrir: Resmi politik yazı.
Ta'neylemek: Suçlamak.

GÖRDÜN MÜ HİÇ BİR KULU AÇ

Dersim bu; okudum Amentübillah
Cümlenin derdine oldurur ilâç
İlacın gönderir fazlından ilâh
Kaldığın gördün mü hiç bir kulun aç?

Aç komaz kulların, gönderir yarı
Düşürme gönülden sen ihtiyarı
Hele eyleye -gör kalbeyin arı
Yaradan eylemez kimseye muhtaç.

Muhtaç etmez bekle, kesbi mal ister
Akil olanlarla hasbihal ister
Bilirsin kişiye hoş-kemâl ister
Hıfzeyle kendini, hevalardan kaç.

Kaç fâni dünyadan uhrevi ara
Sen mazhar olasın lutf-u gaffara
Kul nice giriyor nefsi küffara
Nasihattır sana etme imtizaç.

İmtizaç eyleme olasın kâmil
Benim bu cevabım cümleye şâmil
Cümleniz eyleye ilminde âmil
HASAN DEDE sana her aç ihtiyaç...

Amentü: Müslümanlığın temel inançları, inandım. Tanrı'ya, meleklere, kutsal kitaplara, peygamberlere, âhiret güne, kadere inanmak.

Fazl: Kerem, üstünlük.

Kesbi Mal: Sonradan kazanılan mal.

Âkil: Mantıklı.

Hıfzeylemek: Korumak.

Gaffar: Bağışlaması, ayıpları örtmesi çok olan Allah.

İmtizaç: İyi geçim.

GÖZLERİNİ SÜZÜNCE

Muhammed hatemin gözü seğriyor
Bir firkat geldi de kan ile doldu
Hasan, Hüseyin; anam diye ağlıyor
Fatma Anam gözlerini süzünce.

Gülizar alnına bir kara çekti
Zeliha cihazın üstüne çöktü
Zülfünün içinden bir kağıt çıktı
Fatma Anam hüvve donu soyunca.

Üç melaike hizmet-i Hakk oldu
Yudular da zemzem ile pak oldu
Gökteki melekler dokuz saf oldu
Fatma Anam namazına geçince.

Ulu melekler de halısın serdi
Bülbül bahçede gülşâna kondu
Muhammed, miraç'tan elini sundu
Fatma Anam ağaç ata binince.

HASAN DEDE bunu böyle eyledi
Benim ne haddime, hocam söyledi
Oniki yerden kandili yandı
Fatma Anam çırasını yakınca.

Bu deyiş; Peygamberimiz Hz. Muhammed'in kızı ve Hz. Ali'nin eşi Fatıma-tün Zehra'mn vefatını anlatmaktadır.

Hatem: Mühür. (Burada mühür sahibi).

Firkat: Ayrılık.

Hüve-hüvve: Takdir. Tanrı. (Hüvelbaki-Tanrı kalıcıdır.).

Melaike: Melek.

Ağaç at: Tabut.

HAR'IN ELİNDE

Aşk elinde Nic'edeyim, neyleyim
Medet, helak oldum nâr'ın elinde
Neme sevineyim, neye güleyim
Gonca güller kaldı hâr'ın elinde.

Meyleylemez oldu bana taliim
Zehir oldu gizli sırrı, bâtının
Arşa direk direk oldu tütünüm
Vücudum kül oldu nâr'ın elinde.

Derdim yenilendi, bağrım deşildi
Yâr ile sürdüğüm demler düş oldu
Ellere yaz-bahar, bana kış oldu
Gönül mekân tuttu kar'm elinde.

HASAN DEDE der, mekânım, elim
Çağlayıp deryaya karıştı selim
Yârdan ayrılalı büküldü belim
Kaldım son gayretle ar'ın elinde.

Medet: İmdat.
Helâk: Bitme, tükenme, ölme.
Nâr: Ateş, yangın.
Hâr: Diken.
Bâtın: Göbek, sülale, kuşak.
Arş: Yedi kat gökyüzü.
Mekân: Yer, yurt.
Ar: Utanma duygusu, utanç.

BİR YERDE

Tekbir aldı, kıyam etti kandilde
Selbolup kandili turudu şerde.
Dinle efendim; kaldık da kandilde
Ne suretle meşgul oldu bir yerde?

Secde kıldı, Halik'ini bir'ledi
Çar cihanda çar-pare nur parladı
Hak tecella kıldı o nur terledi
Nas, ne teferrüc etsin o nurda?

Nurdan dâman kaç katre ter idi
Arş yok iken kaç yıl ol var idi
Hangi harfte kalem parladı yürüdü
Bin kelime deva oldu her derde?

Aşık oldu bir kelime söyledi
Gavvas oldu kaç deryayı boyladı
Her birinde ne dem karar eyledi
Nur'a makam olan kaç idi per'de?

HASAN DEDEM eder, bedir oldu hilâl
Aşıklar sırrını etmezler ihtilâl
Ne tarzda kandili koydu Zülcelâl
Bir acayip esrarı göründü burda?

Bu deyiş, Hasan Dede'nin tasavvufi derinlikler ve sorular içeren bir şiiridir. Açıklama kişin anlayışına, yorumuna bağlıdır.

Tekbir: Bir'leme, ululama. Allahü-ekber, sözünü söyleme.

Kıyam: Ayağa kalkma.

Kandil: Kutsal gece.(3. dizede: Bir kapta yağa batmış fitile ışık veren ağaç.) **Secde:** Yere alnı koyma. **Hâlik:** Yaratıcı, Tanrı. **Çar:** Dört. **Çar-pare:** Dört Parça. **Tecalla:** Görünme. **Nas:** İnsan, insanlık. **Teferrüç:** Gezi. **Damen:** Etek. **Katre:** Damla **Arş:** Dokuz kat gökyüzü. **Gavvas:** Dalgıç. **Bedir:** Ayın ilk günlerdeki durumu. Hilal. **İhtilal:** Değişme. Bozma. Devrim. **Zülcelâl:** Allah. **Esrar:** Sırlar.

DÜŞTÜ GÖNLÜME

Acep neden benim zâr'ı figanım
Gül yüzlü cânanım düştü gönlüme
Leyl-ü nehar, sevdasında gezdiğim
Derdimin tabibi düştü gönlüme.

Dosttan cüdâ düştüm, ne olur halim
Acep visaline erer mi elim
Lal-ü renk kırmızı gonca misâlim
Sünbül-ü reyhanım düştü gönlüme.

Aşıka naz eder bakışı nazlım
Gülistana girmiş bülbül avazlım
Mestane bakışlım, bir elâ gözlüm
Kaşları kemanım düştü gönlüme.

HASAN DEDEM, her an doğup doyuran
Cemalin görünce aklımı alan
Her sabah, her sabah çıkıp salınan
Servi hurimanım düştü gönlüme.

Zâr'ı figan: Hıçkırıklı, sesli ağlayış.
Leyl ü nehar: Gece gündüz.
Cüdâ: Ayrı.
Visal: Vuslat, kavuşma.
Hûriman: Cennet kızı huri gibi.

EYLEME

Nasihat bâbında bir cevabım var
Nimet-i Yezdanı ikâr eyleme
Gir mesaiye sen ki, eyleme ar
Hem, kendi kendine zarar eyleme.

Bu sözüm kabul edip tutarsan
Bir cümlesine kendin katarsan
Bedesten kurup cevher satarsan
Kıymetini bilmezle pazar eyleme.

Eğer ârif isen kulak ver sese
Duy da anlasana hisseden hisse
Bir âdem ki senden bir şey istese
Bari vermez isen ikrar eyleme.

Elde amelin yok, işin isyandır
Kişi kend'işine sonra pişmandır
Hasan Dede'm, benlik fiili şeytandır
Cennet iken yerin sen nâr eyleme.

Nasihat: Öğüt.
Nimet-i Yezdan: Allah'ın nimeti.
Mesai: Çalışma.
Ar etmek: Utanmak.
Bedesten: Büyük çarşı, pazar yeri.
Arif: Anlayışlı, olgun kişi.
İkrar: Söz.
Amel: Hayırlı iş.
Benlik: Kibir, büyüklenme.

BAHANE İLE

Muhammed Ali'den... işlenen işler
Derindir seçilmez gördüğüm düşler
Seneler savuştu ne zaman işler
Acep gelmez m'ola bahane ile

Zelzele olup da ün duyulunca
Onca belli olur, hem sarsılınca
Ol büyük camide cem kurulunca
Döner altun kadeh nur dolu ile.

Arzeyledi sancağını, tuğunu
Biriktirdi gerçeklerin birini
Hasan ile Hüseyin'in Bey'ini
Yürüyüş eyledi son kulu ile.

Zuhur edip yer yüzüne çıkınca
Haydarî de çerağını yakınca
HASAN DEDE, gülbengini çekince
Ali de gelecek Fâtıma ile.

İslam'ın dört büyük Halifesinden Hz. Ali'nin, Kûfe şehrinde cami içinde şehit edilmesi acısı, sevenlerinin içinden hiç çıkmamıştır. Cenazesini deve üstünde kendisinin taşıdığı inancı ile Hz. Ali'yi sevenler, onun yeniden dünyaya geleceğine inanmaktadırlar. Bazıları da Hasan Dede gibi, onun Hünkâr Hacı Bektaş kılığında dünyaya geldiğine inanırlar. Bu şiir Hz. Ali'nin ölümsüzlüğünü anlatmaktadır.

Zuhur: Meydana çıkma, görünme.

Haydar: Hz. Ali'nin sıfatlarından biri.

Çerağ: Çıra, ışık.

Cem: Büyük halk topluluğu. Alevîlerin topluca yaptıkları dinsel tören.

Dolu: İçki.

GEZENE

Feleğin bana ettiği
Seyreyle kanda düzüne
Evliyalar yardım eder
Kendi halinde gezene.

Gökten melâikler indi
İndi de pervane döndü
Hep erenler yüz dönderdi
Yoldan, tarikden azana.

Elif de de be'ye başla
Nefsin kalâsını taşla
Hakk'a yarar bir işle
Bak sağda, solda yazana.

Bak bu öğüdü unutma
Kendi bildiğine gitme
Eldeki çöpü değitme
Bak gözümdeki hazana.

Dedim; gönül gel varalım
Hak divanına duralım
Hele biz bizi görelim
Elde gezenden bize ne?

HASAN DEDEM, kılmam karar
Hüda bir gün divan kurar
Bir kılı tam kırka yarar
Cümlesi girer mizana.

Felek: Talih.
Eviiya: Ulu, ermiş.
Melâik: Melekler.
Elif, be: Arap alfabesinin ilk iki harfi.
Mizan: Ölçü, tartı.

DANESİNE

Şunda bir cânâna gönül düşürdüm
Yanakları dönmüş nar danesine
İnmiş inmiş mah yüzüne dökülmüş
Asılsam zülfünün her danesine.

Tenhaca bulup da halim arz etsem
Dertliyem, derdime bir çare kılsam
Ol kiraz dudağın ağzıma alsam
Pek tutup asılsam gerdanesine.

Yüzünü göreli oldum serseri
Sim gümüşe benzer her yeri
Meydana getirmiş böyle güzeli
Aferin doğuran mert annesine.

HASAN DEDE yâr hayalin görürken
Naz ile, niyaz ile yola giderken
Şurda bir dilberin methin ederken
Hicabından döktü, ter, danesine.

Cânân: yâr, sevgili.
Mah: Ay.
Mah yüzlü: Ay yüzlü.
Sim: Altın.
Niyaz: Yalvarma.
Hicap: Utanma.

GAM GAM ÜSTÜNE

Ahir bu dert beni yine götürür
Onulmaz yaralarım em em üstüne
Feryadım işiden aklın yitirir
Gitti hurrem, geldi gam gam üstüne.

Bir dilbere meyil verdim özümden
O da bîzâr oldu benim sözümden
İk'ellerim gitmez oldu gözümden
Acizim silmeye, nem nem üstüne.

Dilberlerden vefa gitti naz kaldı
Yandı ciğer, kebap oldu, köz kaldı
Zamanede asilzade az kaldı
Şimdi doğmaktadır kem kem üstüne.

HASAN DEDEM eder: Zamane kemdir
Kötülerin sözü daima zemdir
Bir gün şad olursam beş günüm gamdır
Sürülmez âlemde dem dem üstüne.

Ahir: Son, sonunda.

Hurrem: Sevinçli.

Em em üstüne: Eskiden yaralar sülük emdirmeyle iyileştirilirdi. Ozan, "Sülük pis kam ne kadar emse yaram iyileşmez" demek istiyor.

Bizar: Bıkmış, usanmış.

Acîz: Halsiz. Eli gücü yetmez.

Asilzade: Soylu kişi.

Kem: Kötü.

Zem: Kötülemek, eleştirmek.

AHESTE AHESTE

Sâki, sun, elinden bâde içelim
Gülüm sâki sun âheste âheste
Subha değin, kalk muhabbet edelim
Canım sâki, sun, aheste aheste.

Cümle evliyalar bâde içtiler
Ol masiva deryasından geçtiler
Kırklar dahi ab-ı hayat içtiler
Gülüm sâki, sun aheste aheste.

Muhammed Ali'den destur alalım
Varıp eşiğine yüzler sürelim
Oniki bahçenin gülün derelim
Canım sâki, sun aheste aheste.

HASAN DEDEM, aşk katarım yederken
İkilikten geçip bire giderken
Bugün pîrimizden destur var iken
Gülüm sâki, sun aheste aheste.

Aheste: Yavaş.

Bâde: Aşıkların içtiği sihirli içecek. (Dolu) da denir. Tasavvufta ve halk edebiyatında "Er bâdesi" içenler Köroğlu gibi koçaklamalar yazar; "Pîr" badesi içenler de aşka, tasavvufa yönelir.

Masiva: Yaradan'dan gayri bütün varlıklar.

Kırklar: İslam inancında belirli üstün yüksekliğe erişenlere verilen toplu isimdir.

Oniki bahçe: Oniki İmam'ı kasdediyor ozan. On-iki İmam şunlardır: Hz. Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel Abidin, Muhammet Bâkır, Cafer-i Sadık, Musa-i Kâzım, Ali Rıza, Muhammet Taki, Ali Naki, Hasan-ül Askeri, Muhammet Mehdi... Aleviliğin esaslarını kuran altıncı imam Cafer-i Sadık'tır. "Buyruk" adında bir kitabı vardır.

BEYHUDE LÂF

Ey divane gönül, bu lâzım olan
Eyle kalbini saf, sen eyle insaf
İnsaf ehli olan söylemez yalan
Haram durur hilaf, hem beyhude lâf!

Lâfı güzaf eyler biri birine
Bel bağlama şu cihanın varına
Yazılanlar gelir kulun serine
Tek kitap getirir sonunda sahhaf.

Muaf olur biraz demler görürsün
Yaradan'ın keremine erersin
Hâcerül esved'e yüzün sürersin
Ehlibeytin tavaf, oku va Mushaf.

Mushaf'da her derde derman bulunur
Cümle müşkilatlar anda bilinir
Kimi nura, kimi nara bürünür
Kimi ehli ağraf, söyledi Keşşaf.

Keşşaf'ın her sözü olundu kabul
Ahli ağraf derler canana duhul
HASAN DEDE: Şeksiz, evlâdı Resul
Haşim Abdülmenaf yoktur ihtilaf.

Haram: Dinin yasak ettiği şey. **Laf-ı güzaf:** Boş, yakışıksız söz. **Ser:** Baş. **Tek Kitap:** Kur'an. **Sahhaf:** Kitapçı. **Muaf:** Ayrı. Bağışlanmış. **Hacerülesved:** Mekke'deki siyah kutsal taş.

Ehlibeyt: Hz. İbrahim veya Hz. Muhammed'in ev halkı. (Hz. Muhammed'in kızı Fatma, Hz. Ali ve bunlardan doğan çocuklar.)

Tavaf: Etrafını dolaşma. **Mushaf:** Kur'an. Sahife halinde yazılan. **Ağraf:** Araf **Keşşaf:** Allah'ın sıfatlarından biri. **Seksiz:** Şüphesiz. **Hâşim Abdülmennaf:** Peygamberimizin ceddi, büyükbabası.

OLASIN ISLAH

Kul olana ne lâzım divane gönül?
Hakk'a kulluk eyle her dem, her sabah
Çek elini, gel bu havadan çekil
İnd-i mânevi'de olasın ıslah.

Farza devam eyle, terketme sakın
Evvel gör vâcibi, her zaman yakın
Şefaata sebep; sünnete yakın
Mestçe güzel gerek durur her sabah.

Gönlü meylettiren cihan varına
Kişinin bakarlar elde kârına
Bunları edersen yerli yerine
Bilâ-şüphe olur dahili felah.

Halis kula mahsus özünü yakmak
Akla sahip olup nefsi bırakmak
Fenâ'ya meyletme sen behey ahmak
Safabahşda mevcut, hayatta ferah.

Dini İslam kılmış şükreyleye gör
Hele cevaplarım fikreyleye gör
HASAN, leyli, nihar zikreyleye gör
Kelime-i tevhid cennete müftah.

İnd-i mânevi: Mânevi âlem. **Farz:** Allah emri, Kur'an'da buyrulan.

Vâcip: Allah ve Peygamber tarafından buyrulan. Kesin emir olan farz'dan sonra gelen ikinci buyruk derecesidir. **Şefaat:** Kulun bağışlanması için Peygamberce yapılacak aracılık. **Felah:** Kurtuluş. **Fenâ:** Geçici dünya. **Safabahş:** Rahatlandıran, eğlendiren. **Leyl-inihar:** Gece-gündüz. **Kelime-i tevhid:** Allah'ın birliğini dile getiren cümle. Cennete (Lâ ilahe illallah Allah'tan başka tapacak yoktur) diye girileceğine inanılır.

YARADANIN HİTABI

Bel bağlama âşıkların sözüne
Dinlemezler, anlamazlar Kitab'ı
Kişi, benlik getirmesin özüne
Olur ana Yaradan'ın hitabı.

Ora varacağız sorulmaz nesep
Anda belli olur kaç ise mezhep
Elbet mahşer günü istenir hesap
Var fikriyle vereceğin hesabı.

Kendini fikreyle: Aslın bir meni
Ne tarikte gezen bilin, sen seni
Cefaya düşen, etme can ile teni
Bizler için vardır Hakk'ın azabı.

Münâfık olanların hali perişan
Felah bulur iyilere karışan
Cümle mümin olan, olurlar ruşen
Anlara nasiptir Kevser şarabı

HASAN DEDE, haslar ile ülfeti
Var ise başında, atan devleti
Enbiya, evliya buldu vuslatı
Hakk Ref'etti ara yerden hicabı.

Benlik getirmek: Böbürlenmek, kibirlenmek, egoistlik. **Nesep:** Soy, şülale. **Varacağız:** Varınca. **Fikreylemek:** Düşünmek. **Düşen:** Düşersin. (Orta Anadolu'da hâlâ böyle hece atılmak suretiyle konuşma tarzı vardır.) **Münafık:** İki yüzlülük eden. **Kevser şarabı:** Kur'an'da cennetliklere vadedilen cennet suyu. **Haslar:** İyi, can dostlar. **Ülfet:** Dostluk, kaynaşma. **Atan devleti:** Başında devlet kuşu varsa, konmuşsa atarsın. **Enbiya:** Peygamberler. **Refetti:** Kaldırdı. **Hicap:** Utanma.

BİR GELDİ

Muhammed, Haydar-ı Ali hakkında
Biri ağ, bir yeşil iki nur geldi
Hünkâr Hacı Bektaş Veli hakkında
Kutb idi cihana heman bir geldi.

Şah Hasan'a ağu verdi Muâviye
Mü'min olan Ehl-i Beyt'i tanıya
Kerbelâ'da İmam Hüseyin hani ya
Zâhir, bâtın, cümlesine bir geldi.

İmam Zeynel çile çekti zindanda
Şah Bâkır'a kiriş taktılar handa
Halil'i nâra attılar külhanda
Nârı nur eyleyip bir gülzar geldi.

İmam Cafer, Kâzım-ı Musa, Rızâ
Takî, Nakî şefaat ede bize
Askerî, Mehdî, ol sahib-i feyze
Evveli nur, ahiri de sır geldi.

HASAN DEDE - Balım Sultan sedâsı
Aşıka verilen aşkın bâdesi
Hünkâr Hacı Bektaş Veli, dedesi
Ehl-i Beyt'i sevenlere yâr geldi.

Zâhir: Dış görünüş, meydanda olan.

Bâtın: Görünmeyen şey. Bir durumun içyüzü.

Şah Hasan: Hz. Ali'nin büyük oğlu. 2. İmam. (Muaviye tarafından kandırılan eşi Cude'nin zehirleyerek şehid ettiği zat.)

Burada ozan, 12 İmam'ın tamamını saymakta, Hacı Bektaş Veli'nin bu halkadan biri olduğunu vurgulamaktadır.

İLAHÎ

Gönül gaflet uykusundan uyanmaz
Senden olsun bize kerem İlâhî!
Nefsin tehvinine düşmüş uyanmaz
Tabib sensin, eyle çârem İlâhî!

Daim işim, kabahattir, yalan yok
Benden gayri müşteriyi soran yok
Yaram sızlar, melhemimi saran yok
Her gün artmaktadır yarem İlâhî!

Derde düştüm, dermanını arayan
Lutfuna muhtacım, işte bîçaren
Ehli isyandanım, yüzü karayın
Divanına nice varam İlâhî!

Cihanda istemem mal ile melâl
Habîb'in aşkına bar-ı Zülcelâl
HASAN DEDE, matlubu cennet-cemâl
Sana mâlum her an meram İlahi!...

Gaflet: Dikkatsizlik, habersizlik.
Kerem: Cömertlik.
İlâhî: Allahım, Ya Rabbim.
Nefs: İnsanın yeme, içme gibi biyolojik ihtiyaçları. Hırs.
Tehvin: Kolaylaştırma, alçaltma, hafifletme.
Melâl: Usanma, bıkma, sıkıntı.
Matlup: İstenen, aranan şey.
Mâlum: Belli.
Meram: İstek.

NAZLI BUDİN'İ

Ötme bülbül ötme yaz-bahar oldu
Bülbülün figanı bağrımı deldi
Gül alıp satmanın zamanı geldi
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Çeşmlerde abdest alınmaz oldu
Camilerde namaz kılınmaz oldu
Mâmur olan yerler hep harap oldu
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Budin'in içinde Uzun Çarşı'sı
Orta yerde Sultanahmet Camisi
Kâbe suretine benzen yapısı
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Budin'in içinde serdar kızıyım
Anamın babamın iki gözüyüm
Kafeste besli kınalı kuzuyum
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Cephane tutuştu aklımız aldı
Selâtin câmiler yandı tutuştu
Hep sabi sübyanlar ateşe düştü
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Serhat'ler içinde Budin'dir başı
Kan ile yoğrulmuş taprağı, taşı
Çerkes alemdar'dır şehidler başı
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Kıble tarafından üç top atıldı
Perşembe günüydü güneş tutuldu
Cuma gün idi Budin alındı
Aldı Nemse bizim nazlı Budin'i.

Nemse: Avusturya.

Figan: Bağırıp çağırma, inleme.

Mâmur: İmar edilmiş, bayındır.

Selâtin cami: Padişah tarafından yaptırılan iki şerefeli minareye sahip cami.

Sabi, sübyan: Bulûğ çağına gelmemiş çocuk.

Serhat: Sınır.

KALÛ BELÎ'DENBERİ

Serime bir sevda geldi
Muhammed Ali'den beri
Yandı vücudum kül oldu
Tâ kalû-beli'denberi.

Ali, Fatıma, Kanber'i
Arka tutmuşum onları
Sevdik Oniki İmamları
Atası, pîrindenberi.

Hasan, Hüseyin'i sevdim
İkrârım onlara verdim
Kâfirlerin putun serdim
Halil-ür Rahman'danberi.

Zeynelâbidin Yılları
Açılmış gonca gülleri
Bâkır, İmam'lar serveri
Severim soyundanberi.

Muhammed dünyaya geldi
Şu âlem nur ile doldu
Hocam İmam Ca'fer oldu
Okurum Kur'andanberi.

Musahibim Musa Kâzım
Nızâ'ya vardır niyazım
Kolumdadır Şah Abbas'ım
Beslerim zamandanberi.

Taki'den etek tutmuşum
Nâki' sırrına ermişim
Askerî'den mey içmişim
Sarhoşum zamandanberi.

Ben bir pınardan boşandım
İndim türaba döşendim
Mehdî'den kılıç kuşandım
Çalarım zamandanberi.

KUL HASAN'ım, Hakk'a yalvar
Hak Muhammed, Ali server
Sorarlarsa bizi erler
Geliriz divandanberi...

Bu "nutuk"da ozan, Hz. Muhammet, Hz. Ali ve Oniki İmam ile çevresini saygı ile anmaktadır.

Nutuk: Söyleyiş, deyiş.

Ser: Baş.

Kalü-bekî: İnsan vücuduna ruh üflendiği an.

Kanber: Hz. Ali'nin sadık ve sevgili kölesi.

İkrar: Kararlaştırıp dil ile söyleme.

Halil-ür Rahman: Peyfgamber Hz. İbrahim.

Ca'fer: 6. İmam. Hz. Ali'nin torunlarından. "Buyruk" isimli eseri vardır ve dinde esaslar belirlemiştir. Ozanın "Hocam" deyişi ondandır.

Musâhip: Sohbet arkadaşı.

Şah Abbas: Safevî soyundan gelen bir İran hükümdarı.

Mey: Zevk veren içki, şarap.

Server: Başkan.

EL ALDI GİTTİ

Döndür gün yüzünü ey mah-ı tâban
Aklımı başımdan yel aldı gitti
Yüzbin mihnet ile ele götürdüm
Yârî ben kazandım el aldı gitti.

Sefanı çok sürdüm çekeyim cevri
Sana kemlik eden kurusun bari
Bir Şit misâli, bir şahin yavru
Gaflette yaturken yel aldı gitti.

Derdi bir değildir, bin dahi gerek
Ahir bu dert beni eyledi helak
Komadı hayale bu çarh-ı felek
Ağlarım göz yaşım sel aldı gitti.

Gönül serden usanmadı, doymadı
Zalim rakip beni halde koymadı
Çağrışır bülbüller, niçin duymadı
HASAN DEDE bahçenden gül aldı gitti.

Mah: Ay.

Tâban: Parlak ışık.

Mihnet: Eziyet, çile.

Cevr: Cefa, zorluk.

Kemlik: Kötülük.

Şit: Hz. Adem ile Havva'nın üçüncü oğlu. (Habil ile Kabil'den sonra.) Habil'in çocuğu olmadığı, Kabil'inkiler de tufanda boğulduğu için insanların Şit'ten türediğine inanılır. Nuh'dan sonra gelen ikinci peygamber olarak bilinir. Kur'an'da adı geçmez. Kendisine Hakk katından buyruk gönderilen dört peygamberden biridir. Hz. Muhammed'in hadisinde adı Peygamberler arasında anılır.

Çarh-ı felek: Dönen talih.

GEREK

Efendim cihanda iptida kula,
Tanrı tarafından hidayet gerek.
Hidayete eren Mevlâsını bula,
Hulûsu kalbile itikat gerek.

İtikatı tam eyle bulasın iman,
Hamdolsun Nebimiz hem ahir zaman,
Ahlâkını düzelt tutasın dâman,
Daima yedekte, şeriat gerek.

Şeriat sahibi vahidi mutlak,
Hiç mahrum olur mu kim ki diye hak,
Cihana aldanma sen behey ahmak,
Mümin olanlara tarikat gerek.

Tarikata girip olasın kâmil,
Benim bu cevabım cümleye şamil,
Herkes eyler ise ilmiyle amil,
Kendini bilmeye marifet gerek.

Marifeti olmayan nâşidir nâşi,
Dünyada, Ahretde fenadır işi,
"HASAN DEDEM" farkeyle şeş ile beşi,
Her zaman kalbine hakikat gerek.

İptida: İlkin.

Hidayet: Doğru yolu arama ve girme.

İtikat: Katıksız inanmak.

Şeriat: Doğru yol. Ayetler, hadisler ışığında üzerinde birleşilen temel.

Tarikat: Tanrı'ya ulaşmak arzusuyla tutulan yol.

Marifet: Bilme, biliş, ustalık.

Hakikat: Gerçek.

Bunlar tarikat ehli arasında temel kavramlardır.

Nâsi: İleri gelen. (Burada bilmeyen, cahillikte önde gelen.)

GÖNÜL

Ey sevgilim hayalinde gezerim,
Ne amel işledin dünyada gönül.
Rüzgârın muhalif esti sezerim,
Gemin baştan kara dünyada gönül..

Ne bir ahbabımız ne de yaran var,
Lokman gibi ne yâremi saran var,
Dert gönderip dermanını veren var,
Gitme başka yere imdada gönül.

Aşıkların işi cilvedir nazdır,
Söyle cevabım kâmile sezdir,
Böyle ağlamanın gülmesi tezdir,
Niçin düştün ah-ü feryâda gönül.

Bakmaz mısın şu feleğin fendine,
Düşürüptür tuzağına bendine,
Kâmilin kemâlı yeter kendine,
Ne hâcet ârifi irşâda gönül.

Tarikten çıkar mı hiç asil dida,
Kendine mâlumdur kıldığım nidâ,
HASAN DEDEM der ki takdiri hûdâ
Ya niçin karıştın inada gönül..

Muhalif: Aksi, ters. **Derya:** Deniz. **Lokman:** Kur'anın 31. suresi. Burada ünlü efsâne kahramanı hekim Lokman kasdediliyor. **Arif:** Anlayan, bilgili, olgun. **İrşâd:** Yol gösterme, aydınlatma. **Tarik:** Yol. **Hüdâ:** Allah.

DEDİ Kİ YOK, YOK

Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdana dökmüş
Beyaz ellerine al kına yakmış
Dedim öpüşelim, dedi ki yok yok.

Sedim selvi nedir, dedi boyumdur
Dedim bu güzellik, dedi soyumdur
Dedim bu cilveler, dedi huyumdur
Dedim koçuşalım, dedi ki yok yok.

Dedim ölüm yok mu, dedi aynımda
Dedim öz vebâlim, dedi boynumda
Dedim turunçların, dedi koynumda
Dedim koklaşalım, dedi ki yok yok.

Dedim yanakların, dedi gülümdür
Dedim kâkülün, dedi sümbülümdür
Dedim garip **HASAN**, dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım, dedi ki yok yok.

Koçuşmak: Koçlar gibi tokuşmak, vuruşmak.
Vebâl: Suç, günah.
Kâkül: Alnın üzerine sarkıtılmış, kısa kesik saç.

BEN BİLMEM

Ey divane gönül, n'olur
Bilirim amma ben bilmem
Elbet bir gün başa gelir
Bilirim amma ben bilmem.

Her dem izin eylemeye
Canevinde gizlemeye
Arzum vardır gözlemeye
Bilirim amma ben bilmem.

Arif gerek fikretmeye
Mâbuduna şükretmeye
Dilim vardır zikretmeye
Bilirim amma ben bilmem.

Çün, ana erse bir âdem
O şüphe ya mende kadem
Ben derim ki ihya edem
Bilirim amma ben bilmem.

HASAN DEDE, bu hal bende
Aşk ateşi yanar tende
Ne ben bileyin, ne sen de
Bilirim amma ben bilmem.

Not: Tarik-i nâzenine (Bektaşilere) susmak öğretilmiştir. Bektaşilikte üç temel husus vardır: "Eline, beline, diline..." diye öğüt verilir... Eline, beline, diline hakim olmak, "edep ve erkân"m şartlarındandır. Ozanımız, bu deyişinde, bu düşünceden yola çıkıyor.

Arif: Bilen, bilgi sahibi.

Fikretmek: Düşünmek.

İhya etmek: Uyandırmak, yaşatmak.

Adem: İnsanoğlu. İlk insan, ilk peygamber.

KADERİM BENİM

Bir zaman anama erlik eyledim
Bir zaman hıfzetti pederim benim.
Bir zaman babama avretlik ettim
Bir zaman taşıdı Maderim benim.

Mevlâm izin erdi doğdum anadan
Arif olan fehmeyleyor mânâdan
Vücudumuz gelip geçti fenâdan
Aşıktan başka yoktur didarım benim

Piyadeyim şimdi yoktur kardeşim
Sırrım verip sır alacak sırdaşım
Her nereye gitsem, size yoldaşım
Yanımdan ayrılmaz kaderim benim.

Kimi işi işrette, kimi mihnette,
Kimi ruşendedir, kimi zulmette,
HASAN DEDEM kusurum yok gayrette
Bu kadarca imiş kaderim benim...

Bu deyişte ozan, dizelere gizli anlamlar yüklemektedir.
Hıfzetmek: Saklamak, korumak.
Feymeylemek: Anlamak.
Piyade: Yaya.
Ruşen: Aydın, parlak.
Zulmet: Karanlık.

GİDERİM

Elest-i bezminde nûş ettim meyi
Sekran geldim yine sekran giderim
Kem yanına varan olur mu eyi
Tuğyan geldim yine tuğyan giderim.

Şu cihanda çok hal geldi başıma
Bildirmedim yaranıma, eşime
Kendi maslahatım, kendi işime
Pişman geldim yine pişman giderim.

Geçti ömrüm dem sürmedim fenâde
Ben halimi kime edem ifade
Hikmetinden, bahtım olmaz küşâde
Yeksan geldim yine yeksan giderim.

Bulmadım ben gibi kalbi mahzunu
Şol aşkdır söyleten bu ben mecnunu
Döker oldum didelerden ceyhunu
Giryan geldim yine giryan giderim.

HASAN DEDEM işin giryan olursa
Herkes ettiğini anda bulursa
Bir kefin var, o da nâsip olursa
Üryan geldim yine üryan giderim.

Elest-bezm: Elest günü. (Tanrı'nın Adem Peygamberi yaratıldığında "Ben sizin Allahınız değil miyim?" an. İnsanın yaratıldığı an.)

Sekran: Sarhoş.

Tuğyan: Taşkın, azgın.

Fenâ: Süreksizlik, geçici dünya.

Küşad: Açıklık.

Yeksan: Bir, tek düzeye.

Giryan: Ağlayan.

Üryan: Çıplak.

OLMADIM

Aşk meyini nuş eyledim iptida
Hikmet-i Rabbani, mey-hur olmadım
Fenâ da çok aşk eyledim peyda
Kimlere eş oldum, mesrur olmadım.

Kendi verir rızkın, kârı ne lâzım
Yoğa yetti elim, varı ne lâzım
Terkettim namusu, ar'ı ne lâzım
Yine de âlemde meşhur olmadım.

Elden koyma sakın bu doğru rahı
Belki harap eder bu taht-ı gâhı
Gılli-gişden silip kalb-i siyahı
Kaldım bu hal üzre, pür-nur olmadım.

Ben olmuşum hâlâ nefsin zebunu
Bana oldu türlü türlü oyunu
Cihanı beyhude gezdim, yekünu
HASAN DEDEM, pîr-i destur olmadım.

Nuş: İçen, içici. İçmek.

İptida: İlkin, önce.

Hur: Cennetlik olanlara vadedilen güzel gözlü kızlar. (Mey-hur: Güzel gözlü kızlarla içen.)

Peyda etmek: Meydana getirmek.

Rah: Yol.

Gılli-giş: İkirciklenme.

Destur: İzin. İcazet.

EFENDİM

Böyle adet olmuş bu yol ezelden,
Hâr düşer domurcuk güle efendim.
Haberin var ise ilmü ezelden,
Mevlâdan maksudun dile efendim.

Ey gönül aldanma bu cihan fâni
Önünü fikriyle, sonunu tanı
Kişinin ettiği kalur mu yani
Herkes ettiğini bulur efendim.

Bel bağlama zemanenin dostuna
At umurun mukadderin üstüne
Nereye uzatsa gelir destine
Hak nazar ederse kula efendim.

Gel imdi eyleyem sana bir takrir
Yok olmaz, ne ise o olur takdir
İster isen eyle, bin türlü tedbir
Nasip yoksa ele, girmez efendim...

Âlimler ilmine âşıklar vâris
Kâh arabî söyler, kâhi'de fâris
HASAN DEDEM der ki, imanım dürüst
Vermezler rızgımı ele efendim...

Hâr: Diken.
İlmî ezel: Tanrı bilgisi.
Dest: El, kol, kucak.
Varis: Mirascı.
Arabî-Fârîs: Arapça-Farsça.

İBRAHİM

Beni mecruh etti hasret-i firâğı
Elif kadem ettin kemân İbrahim
Yok aklımın oturağı, durağı
Gayet oldu halim yaman İbrahim.

Takatım yok ben oraya varayım
Bağ-ı hüsnün, gül cemalin göreyim
Padişaha bir arzuhal vereyim
Dad eden elinden aman İbrahim.

Ta ezel ezelden kemter bahtımız
Viran oldu gönül köşkü bahtımız
Allah-û âlem, oğul, ahir zamanımız
Tahmin görüşmemiz güman İbrahim.

Göresin bu sinem tutuşup tütmek
Adettir askere hem gelip gitmek
Ne hacet sensiz ben hesap etmek
Sen gideli hayli zaman İbrahim.

HASAN DEDEM, ciğerciğim sızılar
Böyle imiş mukadderde yazılar
Gurbetteki, sılasını arzular
Hübbül-vatan, minel-iman İbrahim.

Mecruh: Yaralı.
Firak: Ayrılık.
Kadem: Ayak, adım.
Keman: Yay.
Dad: Sızlanma, şikayet.
Kemter: Kötü.
Viran: Yıkılmış.
Güman: Şüpheli.

ŞU ARA BAĞLAR

Giriftar eyledi ağ ile beni
Zülfünün hazaran şuâra bağlar
Gerdanın zehriyle ağıyla beri
Benim halim gördü şu ara bağlar.

Durmaz bad-ı sabâ, her dem gül eser
Getir yağlığını her dem güle eser
Ver seda ey bülbül, her dem güle ser
Yahşi sefalıdır bu ara bağlar.

Uşşakın cevabı yâre naz gelir
Neşter urup yarem yarsan az gelir
Bugün meclisime yâren az gelir
Gelmez ahbaplarım şu ara bağlar.

İki gözle kalp evini ara yâr
Kaldırdın mı esrarını, arı yâr
Terkeyleme namus ile ar'ı yâr
HASAN DEDE sırrın şuara bağlar.

Giriftar: Yakanlanmış.
Hezaran: Binlerce.
Şuara: Şairler.
Bad-ı seba: Sabah yeli.
Yağlık: Mendil.
Yahşi: Güzel, hoş.
Yâren: Samimi dost.
Şûara: Şairler.

DEVRAN ARZULAR

Ehlidilin kurbanıyam, kuluyam
Gönül her dem ehli-irfan arzular
Nerde arayayım, nerde bulayım
Gönül dostlar ile devran arzular.

Dolap gibi çevreneyim, döneyim
Aşk oduna pervaneyim, yanayım
Bülbül gibi daldan dala konayım
Bülbül olan; gül-gülistan arzular.

Bugün bana dalga geldi, cuş geldi
Şu cihanda emeklerim boş geldi
Bir iken derdimiz arttı, beş geldi.
Derde düşen elbet derman arzular.

Dost olan dostundan kesmez selamın
İhtiyar eyledim her bir kelamın
Hakk buyurdu: Rahmeten-lillâlemin
Mümin olan böyle sultan arzular.

Gel divane olma ümidim kesip
Hiç ele girer mi böyle bir kisip
Habib'in aşkına sen eyle nâsip
HASAN DEDE, vech-i Sultan arzular.

Ehl-i dil: Gönül dostları. Tanrı'yı iyice anlamış olanlar.
Ehl-i irfan: Bilgiye, görgüye, kültüre sahip kimse.
Devran: Zaman.
Çevrenmek: Çepe-çevre dönmek, dolaşmak.
Od: Ateş.
Pervane: Dönen.
Gülistan: Gül ülkesi, gül bahçesi.
Cuş: Coşkunluk.
Habib: Sevgili. Peygamber.
Vech: Yüz.

SÜPHANIMIZ VAR

Gam yeme gayri, divane gönül
Bize canı yanan cânanımız var
İsmi binbir, kendi bir'dir, lânazir
Alemin sahibi Süphanımız var.

Bizden selam eylen şah-ı Mikad'a
Anın hükmündedir bay ile geda
Muhammed Mustafa habibi Hüda
Resulün sahibi Kur'anımız var.

Dünyanın baş eri ol şah-ı emin
Onbir evladı ile hazreti emin
Ana hayran idi arş ile zemin
Çağırana şah-ı merdanımız var.

Bir Hasan, Hüseyin bir Zeynel-ubad
Bâkir, Cafer-i Sadık eylesin imdat
Musa'ya, Rıza'ya bağla itikat
Bizim bir imam-ı zamanımız var.

Şah Takey, Şah Nakey, şah evliyadır
Şah İmam Askeri, sırr-ı Hüda'dır
HASAN DEDEM der ki, derde devadır
Mehdi-i zamana imanımız var.

Lânazir: Benzersiz. **Süphan:** Allah'ın isimlerinden biri. **Mikad:** Mekke'de hacıların ihrama büründükleri yer. **Bay:** Zengin. **Geda:** Yoksul.

Şah-ı emin: Güvenilirlerin şahı. (Hz. Muhammed)

Hazreti emin: Hz. Ali kasdediliyor.

Arş ve zemin: Gök ile yer.

Şah-ı merdan: Hz. Ali.

Alttaki satırlarda: 12 İmam'ın adı zikrediliyor. İmam Abidin'in adı kafiye zorlamasıyla (Ubad), İmam Taki ve Naki de Türkçe söylenişiyle veriliyor.

BENZER

Bugün ben bir güzel gördüm
Gül cemâli ala benzer
Çıkmış bahçede salınur
Boyu selvi dala benzer.

Boyu uzun, beli ince
Memeler benzer turunca
Yanak lâle, ağız gonca
Kaşları hilâle benzer.

Bahçenizde biten badem
Sanma ki ben sana yâdem
Eğil, gerdanından tadam
Ab-ı şeker, bala benzer.

Bahçenizde biten üzüm
Sensin benim iki gözüm
Gerdanına yoktur sözüm
Bağdadî merala benzer.

Bahçenizde bülbül öter
AŞIK HASAN yanup tüter
Siyah kâkül gerdan örter
Lebi kevser, bala benzer.

Cemâl: Güzel yüz.

Hilal: Ayın ilk günlerdeki görünüşü, yarım ay.

Ab-ı şeker: Şekerli su, şerbet.

Bağdadî: Bağdat'lı... Bağdat'tan gelen.

Kâkül: Alından sarkan kısa kesilmiş saç.

Leb: Dudak.

Kevser: Cennette, Hz. Muhammed'e ait havuz. Suyu baldan tatlı, kardan soğuktur. Bu havuzun sâkisi Hz. Ali'dir. "Saki-i Kevser" denince Hz. Ali anlaşılır.

BAL MIDIR

Ağazade, senin hüsnün baharı
Karanfil mi, lâle midir, gül müdür
Leblerin güftarı, dehenin zârı
Zemzem midir, Kevser midir, bal mıdır?

Dilde bir ateş var muhabbet derler
Bu aşka esirdir etfal-ü pîrler
Ben Mecnunum, bilmem gezdiğim yerler
Hamun mudur, gühsar mıdır, çöl müdür

Dilerim Hüdâ'dan bulsun ol nedim
Yedd-i ahlak yâre o, etti tâlim
Sevenlere yasak, ağyara teslim
Adet midir, kanun mudur, yol mudur?

Aziz başın için olsun ey peri
Doğrusunu söyle gel, şimden geri
Defter-i uşşakın içre gevheri
HASAN DEDEM, azat mıdır kul mudur?

Ağazade: Ağa evladı.
Leb: Dudak.
Dehen: Ağız.
Zemzem: Mekke'deki kutsal su.
Kevser: Kutsal şaraplı, tatlı sulu cennet ırmağı.
Etfal: Çocuk. Sübyan.
Pîr: Yaşlı, ihtiyar, koca.
Hamun: Boş arazi, geniş çorak toprak.
Tâlim: Eğitim.
Adet: Gelenek.

GÜNDE BİR

Bir acayip halde kaldım gaziler
Gecede üç, gündüzde iki, günde bir.
Bu cevabı dahleyliyor bazılar
Yılda üç, ayda iki, günde bir.

Yüzüm kara, elde yoktur amelim
Ora varıcağız nic'olur halim
Bari âsan ola idi sualim
Kabirde üç, kefende iki sin'de bir.

Vasfa gelmez ki sinemdeki derdim
Kelime-i tevhit dilimde virdim
Kendi aklım ile hesaba vurdum
Dokuzda üç, dörte iki, onda bir.

Adem'de lâ, gönülde lâ, elde lâ
Mekke'de lâ, Mısır'da lâ, elde lâ
Şam'da üçdür, Bağdat iki, Van'da bir.
Sohbetde üç, cevapda iki sözde bir.

Tende üçtür, canda iki, gözde bir
Cananda üç, biz'de iki, siz'de bir
Civanda üç, ben'de iki, sen'de bir.

Aradım, **KUL HASAN**'da buldum birini
Dördü başa çekmiş, anlar sırrım
Doldurmuşlar şu cihanın varını
Şehirde üç, pazarda iki, han'da bir.

Bu deyiş bir "muamma"dır. Düşünüp çözmek gerekir.
Dahleylemek: Karışmak, dokunmak.
Amel: İyi, kötü iş.
Âsan: Kolay.
Sual: Soru. (Burada Münkir'le Nekir'in kabir sorusu.)
Sin: Arapçada bir harf. Kabir, çukur.
Kelime-i tevhid: Allah'ın birliğini belirten söz.

ALİ KENDİDİR

Hayali gönlümde yadigâr kalan
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir
Darağacı üstünde namazın kılan
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir.

Ali'nin işleri daim sır ilen
Kisvetini kırmızıdan örünen
Nâr içinde Cebrail'e görünen
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir.

Aslan olup yol üstünde oturan
Selman idi ona nergis getiren
Kendi cenazesin kendi götüren
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir.

Musa kahramanı dev'e gönderen
Münkirin gözüne perde indiren
Doksan bin küffarı dine döndüren
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir.

Yerlerin göklerin binasın düzen
Ak üstünde kara yazılar yazan
Engür şerbetini Kırklar'a ezen
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir.

HASAN DEDEM, var mı sözümde yalan
Münkirin gönlünü gümana salan
Doksan günlük yolu kuşlukta alan
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir.

Bu deyiş Cahit Öztelli'nin **"Bektaşi Gülleri"** kitabmda "Kul Hasan" tapşırmasıyla geçmektedir. (S:106/107).

Ozan bu deyişinde Hazreti Ali'nin hallerini ve yaptıklarını anlatmakta, Hz. Ali'nin, Hacı Bektaş Veli olarak geldiğini vurgulamaktadır.

BİZDEDİR

Eşrefoğlu al haberi,
Bahçe biziz gül bizdedir.
Biz de Mevlânın kuluyuz,
Yetmiş iki dil bizdedir...

Erlik midir eri yormak,
Irak yoldan haber sormak.
Cennetdeki ol dört ırmak,
Coşkun akan sel bizdedir...

Âdem vardır cismi semiz,
Apdest alır olmaz temiz,
Halkı dahl-eylemek nemiz.
Bilcümle vebal bizdedir.

Kimi sofu kimi hacı
Cümlemiz Hakka duacı
Resûlü Ekremin tacı
Aba, hırka, şâl bizdedir...

Biz erenler gerçeğiyiz.
Has bahçenin çiçeğiyiz.
Hacı Bektaş köçeğiyiz
Edep, erkân, yol bizdedir.

Kuldur "**HASAN DEDEM**" kuldur.
Mânâyı söyliyen dildir
Elif Hakk'a doğru yoldur
Cim ararsan Dal bizdedir...

Eşrefoğlu: Türk-İslam dünyası tasavvuf şairlerinin en büyüklerindendir. Asıl adı Abdullah'tır. Hacı Bayram Veli'nin damadıdır. İznik'te yaşamıştır. "Eşrefoğlu Rumi" yahut "İznikî" diye de anılır. 1469 yılında ölmüştür. Divanı Tercüman 1001 Temel Eser arasında yayınlanmıştır.

Dahl eylemek: Suç, yüklemek, karıştırmak.

Cim ve Dal: Cim, Arap alfabesinin 3., Dal ise 4. harfidir. İkisinin toplamı 7 eder. 7 rakamı, harflerden genel anlamlar çıkaran tarikat olan Hurufî'likte önemlidir. İnsan yüzünde yedi kara hat vardır: İki baş, dört kirpik, bir saç. Baş'da 7 delik vardır: İki göz, iki kulak, iki burun deliği, bir ağız... Ozan burada insanın, Tanı'ya giden yolda olduğunu anlatmak istiyor.

DAĞLAR

Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş sarhoşa benzer
Yüksekleri duman dağlar
A dağlar, ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar.

Selviye benzer meşesi
Del'olup aşka düşesi
Top top olmuş menekşesi
Burcu burcu kokan dağlar.
A dağlar, ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar.

Mor menekşe boyun eğmiş
Yapracığı suya değmiş
Yazın yeşil kemha giymiş
Kışın sade giyen dağlar.
A dağlar, ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar.

Ben bu dağdan geldim geçtim
Boz bulanık suyun içtim
Ben yârimden ayrı düştüm
Gördünüz mü bakan dağlar?
A dağlar, ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar.

Yükseklerde yurdun mu var
Şahinlerden kurdun mu var
Bencileyin derdin mi var
Göz yaşları akan dağlar
A dağlar, ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar.

Bu deyiş, türkü olarak yaşamaktadır. Yayınlarda ve cönklerde **HASAN DEDE** tapşırması yoktur.

Kemha: İpek yapılan elbise.

BİLMEZLERE EŞ MİDİR?

Bâd-ı sabâ, yâre selâm et bizden
Hatırcığı eyu mudur, hoş mudur
Ben bendesi ırak oldu gözünden
Kıymetini bilmezlere eş midir?

Dilber, bizim kadrimizi bilmedi
Akan çeşmim yaşın bir dem silmedi
Çok zamandır bir selamı gelmedi
Acap o zalimin bağrı taş mıdır?

Rakibi gördükçe yârin yanında
Canım yanmaktadır sem'a dağında
Hatıra geldikçe yoksa anında
Bencileyin iki gözü yaş mıdır?

Ayrılığm bedir oldu hilali
Artar derunumun derdi, hayali
Ol gonca dehenin Yusuf cemâli
HASAN DEDE hayal midir, düş müdür?

Bâd-ı sabâ: Sabah yeli.
Bende: Kul.
Çeşm: Göz.
Rakip: Düşman.
Sem'a dağı: Gökyüzü dağı. Bulutlarda oluşan dağ biçimleri.
Bedir: Dolunay.
Hilal: Ay'ın ilk günlerdeki görüntüsü, yarım ay.
Gonca dehen: Gonca ağız.

GELMİŞTİR

Gönül melûl olma eyleme ahı,
Aşıka ayrılık uya gelmiştir.
Dinle nasihatım huylarını şâhı,
Herdem ağlayanlar güle gelmiştir...

Bir gün arzularsın konca gülleri,
Bülbül aşk elinden çeker halleri,
Eser badi sebâ seher yelleri,
Sevdiğim zülfünü yola gelmiştir.

Her seher vaktinde zar eder bülbül,
Gülünü metheder dilince bülbül,
Lâle, menekşe, karanfil, sümbül,
Cümlesi bu hale uyagelmiştir.

Ey sevdiğim canım yoluna feda,
Affeyle günahım ey bari Hüda,
HASAN DEDEM daim eyleyip dua,
Aşk ile serini veregelmiştir.

Melûl: Usanmış, bezmiş, bıkmış.
Nasihat: Öğüt.
Seher: Şafak vakti.
Bad-i seba: Sabah yeli.

ZULÜMDÜR

Hey ağalar benim nem var ellerden
Benim ağladığım kendi halimdir
Bir güzel de bir hoyrada vericek
Ta ölece, ol güzele zulümdür.

Şunda bir dânâ ehli dil gelse
Her kişinin gönlündekini bilse
Bir kişinin sevdiğini el alsa
Ele bir gün, ona her gün ölümdür.

El ne bilsin âşıklığın halinden
Dermek ister yârin taze gülünden
Ağyar ile müddeinin elinden
Benim ciğerciğim dilim dilimdir.

Sabahleyin üstümüzden geçersin
Dertli gönüllerin derdin açarsın
Bu **HASAN DEDE**'mden niçin kaçarsın
Demedim mi **HASAN DEDEM**, kulundur.

El: Yabancı.
Hoyrat: Kaba, hırpalayıcı.
Dânâ: Bilen, bilgili.
Ağyar: Düşman.
Müddei: Davacı, iddiacı.

OLUN MÜLEVVES

Meşakkati cihan serimde mihman
Dedim gönül; deyem eyleme heves
Olun mülevves.
Mülevves olanlar olur mu insan
Ya efdal olur, ya olur teres
Anlar isen ses.
Sesden anlar isen karış irfana
Gelen, gitmek için gelir cihana
Mel'unu iğva eder insana
Adüv-ü ekberdir İblisi hannas
Ne'ylesin bu nas?
Nas, bir hırsa düşmüş encamı n'ola?
Cümlesi Hakk'tandır sebep kul ola
Sıdk ile arayan Mevlâ'sın bula
Anı fehmeylemez cahil ü nekes
Ne'ylesin herkes.
Herkes bir sevdada, gezerler müdam
Kimi gamnâk, kimi eyler ihtişam
Mürg-ü can uçar da boş kalır kafes
Kesilir nefes...

Meşakkat: Dert, çile, zorluk.
Mihman: Konuk.
Olun: Olursun.
Mülevves: Çirkef, pislik.
Efdal: Ufaklık.
Teres: Kişiliksiz insan.
İrfan: Bilme, anlama.
Mel'un: Lânetlenmiş.
Iğva: Kov, dedikodu.
Adüv: Düşman.
İblis: Şeytan.
Nas: İnsan, insanlık.
Encam: Son.
Gamnâk: Tasalı, kaygılı.
Mürg-ü can: Can kuşu.

BEYNAMAZ

Gelir ki, mü'mini bilem
Ben olayım ona gulâm
Üç kimseye verme selam:
Biri hain, biri fâsık
Bir beynamaz, bir beynamaz.

Kul olanlar bilir Hakk'ın
Kendini nâdandan sakın
Üç kimseye olma yakın:
Biri müfsit, bir münafık
Bir de gammaz, bir de gammaz.

Şair, şiir icad eyle
Dil mülkünü âbad eyle
Şu üç şeyi mutad eyle:
Biri halim, biri sabır
Bir oku yaz, bir oku yaz.

Nâsip et mü'min kullara
Bakmaz mısın bülbüllere
Daim ezber et dillere:
Biri zikir, biri şükür,
Bir de niyaz, bir de niyaz.

Cefaya düş, açma sırrı
Fâhiş işden sen ol beri
HASAN DEDEM, üçten biri:
Biri huzû, biri huşû
Bir de namaz, bir de namaz.

Mü'min: İnanan. **Gulâm:** Kul, köle. **Hain:** İhanet eden. **Fâsık:** Ara bozan, kargaşalık çıkaran. **Nâdan:** Cahil, kaba, nobran. **Müfsit:** Fesat. Çekemediği için ara bozan. **Münafık:** İki yüzlülük eden. **Gammaz:** Söz götürücü. Sır söyleyici. **Âbad:** Bayındır, şenlikli, bolluklu. **Mutad:** Alışkanlık. **Niyaz:** Yalvarma, dua etme. **Huzu:** Alçak gönüllü olma. **Huşu:** Tanrı'ya boyun eğme.

ÇARE DE BİLMEZ

Gemim baştan kara kıldı deryada
Silkinip çıkmaya çare de bilmez
Deme dedim gizli sırrım derya'da
Çok nasihat ettim kâr edebilmez.

Okudum Elif'i, buldum Dal, Ha'sı
Bülbüle verilmiş güllerin hası
Aşkın fırtınası hayal dalgası
Uğradır gemimi yar'a da bilmez.

Yâr elinde bâde var bir şişe
Benim sinem rast geldi bu şiş'e
Her bir tabib el atamaz bu işe
Neşter vurup yarem nerede, bilmez.

HASAN DEDEM, işte kabir, in, sana!
Can çıkınca ten yabancı insana
Bahane bulmakta insan insana
Anın bir tüyünü yaradabilmez!

Bu koşmada Hasanı Dede, "cinaslı kafiye"nin en güzel örneğini vermektedir.

Baştan kara kılmak: Geminin baş tarafından karaya oturması.

Derya: Deniz.

Kâr etmek: Fayda sağlamak.

Nasihat: Öğüt.

Elif, Dal, Ha: Arap alfabesinde üç harf.

Yar: Dağda yahut kıyıda yüksek kayalık.

Sine: Göğüs.

Arızla Yazdığı Şiirler:

GAMZESİ CELLAD

Bir bencileyin var mı güzel sahibi icad
Bir sencileyin var mı güzel cevrine üstad

Bir bencileyin var mı güzel hali mükedder
Bir sencileyin var mı güzel gamzesi cellâd?

Bir bencileyin var mı güzel kaddi bükülmüş
Bir sencileyin var mı güzel kameti nişad?

Bir bencileyin var mı güzel anla aşikâr
Bir sencileyin var mı güzel gözleri hayad?

Bir bencileyin var mı güzel derde giriftar
Bir sencileyin var mı güzel, dertlerime yad?

Bir bencileyin var mı güzel **HASAN DEDEM** yakın
Bir sencileyin var mı güzel bendenize yad?...

Cevr: Haksızlık edip incitme.
Üstad: Usta.
Gamze: Yanak çukuru.
Mükedder: Kederli, üzüntülü.
Kadd: Uzun boy.
Kamet: Boy-pos. Uzun boylunun sırttan görünüşüb
Aşikâr: Belli.
Hayad: Yaşama sevinci.
Giriftar: Tutulmuş, yakalanmış.
Yad: Yabancı. Uzak duran

HER GÜN HER GECE

Eylerim naz-u niyaz Settar'e her gün her gece
Cümle dertlilere çare vere, her gün her gece.

Iyd oldu aleme, şâdan günü geldi bütün
Hamdullah, giymişem ben kare,
her gün her gece.

Kimi atlas keka giyer, kimi kez vâl ile
Emr ile geymişem ben kare, her gün her gece.

Cümle kuşlar yuvasında; eşli eşin arzular
Çünkü, hasret olmuşam ben yâre,
her gün her gece.

Bekâ mülkünde kıl visal, Mustafa'nın aşkına
Gitti gayri girmez ele her gün her gece.

Sâdıkan ahbaplarım yetişsin bir âb ile
HASAN DEDEM yandı yine bu nâra
her gün her gece.

Settar: Allah'ın sıfatlarından biri.
Iyd: Bayram.
Şadan: Sevinç, sevinçli.
Hamdullah: Allah'a hamdolsun, şükrolsun.
Keba: Urba, elbise.
Val: Yükseklik, büyüklük.
Bekâ: Olduğu gibi kalma, sonsuza kalıcı.
Visal: Erişmek, kavuşmak.
Mustafa: Hz. Muhammed Mustafa.
Sâdıkan: Sadık, bağlı. Gönül dostu.
Ab: Su.
Nar: Ateş, yangın.

ANLAR BİZİ

Ey dil, ol rah-ı aşkın; mert olan anlar bizi
Kalpde Mevlâ, dilde Süphan, virt olan anlar bizi
Ne bilsin, gevherimiz bulmayan aşk madeni
Dost hayali, sebh-i şâm, her sırrı olan anlar bizi.

Ol şahıma ben selâmım her dem mutad eylesem
Sadhezaran buncaleyin gazl-ı icad eylesem
Cahil-i nâdan anlamaz, çar kitap yâd eylesem
Tahsili ilm için her nesep sabru olan anlar bizi.

Bu cevabı ey efendim, fark edemez herpeser
Meydan ise işte sana gel, kuruluptur bir hisar
Ne bilsin o havab, gaflet olmayan ağır basar
Kim, didesi lâbüd olan anlar bizi.

Ne revadır eylemek bir kişinin zemini
Alamam hâşâ, şairlerin dilime cem'ini
HASAN DEDE, tutar isen sen hakikat şem'ini
Ab ile bâd'dan sönmez od olan anlar bizi...

Rah-ı aşk: Aşk yolu.
Vird: Duayı ağzından düşürmeyen.
Sebh: Düzme.
Mutad: Alışkanlık haline getiriş.
Sadhezaran: Yüzbin.
Gazl: Fitil gibi iplik eğirme, bükme.
Çar: Farsça dört.
Yâd eylemek: Anmak, okumak.
Dide: Göz.
Lâbüdd: Gerekli.
Cem: Toplu.
Şem: Meşale, ışık.
Ab: Su.
Bâd: Rüzgâr.
Od: Ateş.

BUDİN

Geldi düşman bağladı hep cümle rahım,
der Budin
Gelmeyen imdadıma, çeksin günahım, der Budin
Kalmışım küffar elinde, yalınız, zâr ü zebun
Ser çekip burc-u bedenden çıktı âhım,
der Budin.

Olmuş idim bir zaman ben sedd-i İslam'a kilid
Nice canlar din yolunda uğruma oldu şehid
Tâ kıyâmet haşrolunca kesmezse Hakk'dan
ümid
Bir gün ola, açıla baht-ı siyahım, der Budin.

Padişahım, meskenim küffara şâyan eyleme
Akıtıp çeşmim yaşın, cismim de giryan eyleme
Bu hususta suç bulup kimseye bühtan eyleme
Tâ ezelden böyle yazmıştır İlah'ım, der Budin.

Gitti varım, göz-göre düşmanlara oldu nasip
Yâ İlahi, sen kerem kıl, zahmime gönder tabip
Hey yazık, düşman elinde yıkılıp kaldı garip
Mescit-i minberlerim, hep kıblegâhım,
der Budin.

Der **HASAN**, hiç bilmeyenler söyleşür efsanemi
Din-i İslam'ın içinden Hak tüketmiş dânemi
Sene bindoksanyedide zapdedip cephanemi
Nâsip olsun düşmana zırh-ü silahım, der Budin.

Rah: Yol.
Zebun: Zayıf, düşkün.
Şâyan: Yaraşır.
Giryan: Ağlayan.
Bühtan: Birine yalandan bir şey kondurma, iftira.

SEN OLDUN

Şu cihanda mihrapdârım sen oldun
Leyl e nehar, küllü varım sen oldun.
Lutf-u İlahi'yi edemem inkâr
Her cihetten yârigarım sen oldun.
Fenâ'da vîrandır bağım, bostanım
Bekâ bağda külefzârım sen oldun.
Meğer İblis'den hıfzeyle imanım
Emanettir, haznedarım sen oldun.
Her zaman dilimde virdimdir yâ hu!
Bilâ şüphe, kalb-i ısrarım sen oldun.
Çok gördüm geçirdim şah-ı cihanı
İsmi Adil, bir hünkârım sen oldun.
Dünyevî, uhrevî umurum teslim
Ne kederdir ki cebbarım sen oldun.
Elestü bezminde şem'i İslamı
Çok bıktırdın, bana yârim sen oldun.
Muhtaç eylemedin asla bir ferde
Hamdüsena, iftiharım sen oldun.
KUL HASAN'a nâsip et hüsn-ü hateme
Akıbeti tarümarım sen oldun.

Cihan: Dünya, âlem.

Mihrapdâr: Camilerde kıbleyi gösteren bölümde öncülük eden, mihrabı gösteren.

Leyl-ü nehar: Gece-gündüz.

Lutf-u İlahi: Allah'ın ihsanı.

Yârîgâr: Dostluk gösteren. **Vîran:** Yıkılmış, harap olmuş. **Bekâ:** Kalıcı. **Külefzâr:** Ağlatan şuh, güzel. **İblis:** Şeytan.

Hıfzeylemek: Korumak, saklamak.

Haznedar: Hazine koruyucusu.

Vird: Her zaman söylenen (Okunan dua). Yâ hu: Allahım. **Uhrevî:** Ahretle ilgili.

Cebbar: Allah'ın sıfatlarından biri.

Elestü bezminde: Allah'ın Hz. Adem'e, "Ben sizin yaratıcınız değil miyim?" dediği an. İnsana ruh verildiği an.

İftihar: Öğünç.

DEĞMEZ Mİ DEĞER

Dehr-i dûnun her günü zindana değmez mi,
değer
Hal-i cihan, subh-i Şâm, giryana değmez mi
değer!

Ehl-i dilin pâyine hâk eylemişim ruyumu
Kemal ehli, hazaran irfana değmez mi değer!

Hane-i aşk içreyim, divane oldum yalınız
Himmeti yârdan olup dermana değmez mi değer!

Dil-i peyamaveri gör, kendi gözünle çok mudur
Lutf-u Sultan, nice bin Lokman'a değmez mi
değer!

Rahmete-i lillaleminsin, hem şefiil müznebin
Senin şefaatin şu cihana değmez mi değer!

Lâ teknetu min rahmatullah buyurdu hamdola
Katre-i rahmeti çok isyana değmez mi, değer!

Zümrei müminden bizi eyledi kendisi
KUL HASAN, behş içre mihmana değmez mi
değer!

Dehr-i dûn: Zaman. Dünya zamanı.
Subh: İlk sabah vakti.
Giryan: Ağlamak.
Ehl-i dil: Sohbet ehli, bilge kişi.
Hane-i aşk: Aşk evi.
Peyamaver: Haber getiren.
Sultan: Allah'ın sıfatlarından biri.
Zümre: Topluluk.
Mümin: İnanmış kimse.
Behş: Sevinç.
Mihman: Yol gösteren, konuk ağırlayan.

SİLMEMELER

Ey efendim, ruz-i şeb arzeder dil memeler
Vasfa gelmez nazar ile bişümar hal memeler
Pîr-i pınar rahmeyleyemez bendesine ne sebep
Söyle neden? Akar çeşmim ay şahım, silmemeler

Ola mı ya şu cihanda bir civan bu hub gibi
Nice sabır kıldım ben, Hazreti Eyyup gibi
Zar-ı giryan olmuşam hem Hazreti Yakup gibi
Gülmeler elde değil, eldedir gülmemeler.

Bir nasihat eyleyin bana ne çare var vuslata
Çünkü vuslat olmadı yar, tez yürüdüm hicrete
Ey nevcivan, elveda olsun gidiyorum gurbete
Yar dedi ki; kimse bilmez, belki ola gelmemeler.

Eyu söz yar eyler, derler elbet kişiye badi
Belâ bezminde olmuşam ben cefanın üstadı
Bilenler hiç dahleder mi Şirin ile Ferhad'ı
Büyük Cuha **KUL HASAN**, sana sevdayı
bilmemeler.

Ruz-u şeb: Gece ve gündüz.

Vasfa gelmez: Anlatmaya, tarife gelmez.

Nazar: Bakış, görüş.

Bişümar: Sayısız, pek çok.

Rahmeylemek: Esirgemek, bağışlamak.

Çeşm: Göz. **Hub:** Güzel, hoş.

Eyyüb: Hastalığa, cefaya, kedere karşı sabrın simgesi olan Peygamber.

Yakub: Oğlu Hz. Yusuf'un kanlı gömleği getirilince evlat acısıyla çok ağlayan acı çeken Peygamber.

Nasihat: Öğüt, yol gösterme. **Badi:** İlk, baş.

Vuslat: Kavuşma.

Bezm: Meclis, toplantı.

Şirin ile Ferhad: Halk hikayesinin iki sevdalısı. (Ferhad, Şirin aşkına dağı delmiş, çok cefalar çekmiştir.)

Cuha: Yalancılık ve ikiyüzlülükle ünlü bir Arap

KORKA GÖR

Çok cefa etme kimseye, çok cefadan korka-gör
Var yürü rah-ı Hüda'ya, her beladan korka gör.

Zulûmle incitme halkı, eyleme yola sülük
Âh-ı mazlum yerde kalmaz, bed-duâdan
korka gör.

Aldanma fani cihana, köhne zinhar ey gönül
Masevadan hem elin çek, bu hevadan korka-gör

Bazısı korkar: Düşünür işin intihasını
Hoş, demişler ki; efendim, iptidadan korka-gör.

HASAN DEDEM,olma gafil, fikreyle encamını
Beynelhayf ve rica et, ol Hüda'dan korka-gör.

Cefa: Eziyet etmek.
Rah: Yol.
Hüda: Allah.
Zulûm: İşkence.
Ah-ı mazlûm: Zulûm, işkence görenin ahı.
Bed-duâ: Kötü dua.
Zinhar: Asla, sakın, aman.
Maseva: Mal kazancı hırsı.
İntiha: Sona erme, yok olma.
İptida: İlkin, öncelikli, önce.
Encam: Son.
Hayf: Pişmanlık duygusu. Yazık.

GAZİ AŞIK HASAN DEDE BİBLİYOGRAFYASI

ALKAN, Naim: Türk Halk Edebiyatı. Yargıçoğlu Mat. Ankara, 1973.

ARISOY, M. Sunullah: Türk Halk Şiiri Antolojisi. Kurtuluş Ofset Basımevi, 1985. 404 sayfa. Bilgi Yayınevi.

BENEKAY, Yahya: Yaşayan Alevilik. Varlık Yayınları, 1967.

BİRDOĞAN NEJAT: Hasandede Kasabası ve Hasan Dede.

(Hasandede Belediyesi Yayını. 68 sayfa. 1992.

BURGURCUOĞLU, Kemal ve ÖZAY Mahmut: Kırklar Meclisi. (En Güzel Bektaşi Şiirleri.) Tan Matbaası 1952. 94. sayfa. Gayret Kitabevi.

(Hasan Dede'nin şiiri 39. sayfada.)

DURU, Yaşar: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi. Sayı:3. "Anadolu Türk Edebiyatında Realite" (Sayfa: 189-202)

(Yazıda Hasan Dede'nin bir şiiri yer alıyor.)

ERGUN, Sadettin Nüzhet: Bektaşi Şairleri ve Nefesleri. Maarif K. 1955.

ERİŞEN, İhsan Mesut - SAMANCIGİL Kemal: Hacı Bektaş-ı Veli, Bektaşilik ve Alevilik Tarihi. As Matbaası, 1966. 400 sayfa. Ay Yayınevi.

(382-386 sayfalarda Hasan Dede'nin hayatı ve şiirlerinden örnekler bulunuyor.)

ERÖZ, Doç. Dr. Mehmet: Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik. Otağ Matbaacılık.

(Aşık Kul Hasan'ın bir deyişi bulunuyor.)

ERTEKİN, Eşref: Çorumlu Dergisi-"Cönklerden derlemeler" Sayı:2 (20) Mart 1940. 62 sayfa.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: Alevi-Bektaşi Nefesleri. Remzi Kitabevi, 1963. Yükselen Matbaası. 350 sayfa.

(Hasan Dede'nin 15. yüzyılda yaşadığı kaydedilmektedir.)

HASAN, Dr. Hamdi: Saraybosna Kütüphanelerindeki yazmalarda Türküler. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını. 1987. 265 sayfa.

İVGİN, Hayrettin: II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Cilt: 2. "Halk Şiirinde dedim-dedi" konulu bildiri.

İVGİN, Hayrettin: İnanç Dergisi. Sayı: 7. Eylül, 1984. "Can Dostlar Arasında" başlıklı röportaj. (Sonraki yayın: Halk Kültürü, dördüncü kitap.)

KOCATÜRK, Vasfi Mahir: Tekke Şiiri Antolojisi. Edebiyat Yayınevi, 1968. Ayyıldız Matbaası. 564 sayfa.

KÖPRÜLÜ, Prof. Fuat: Saz Şairleri. Cilt:1 Sayfa: 129,180,181,182. Milli Kültür Yayınları. Güven Basımevi, 1962.

KÖSEOĞLU, Ali Rıza: Hasan Dede Şiirleri, Ankara 1960. 32 sayfa.

(Hasandede Köyü Eski Eserleri Koruma Derneği Yayını)

MAKAL, DR. Tahir Kutsi: I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri. (Bildiriler). Uğur Ofset Basımevi. Eskişehir, 1983.

(Hasan Dede Gerçeği başlıklı bildiri.)

MAKAL, Tahir Kutsi: Halkbilim ve Edebiyat. Toker Yayınları, 1990. 302 sayfa. Metinler Matbaası.

MAKAL, Tahir Kutsi: Türk Halk Şiiri. Toker Yayınları, 1975. Toker Matbaası, 192 sayfa.

OCAK, Ahmet Yaşar: Bektaşi Menakıpnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri. Enderun Kitabevi, 1977. 278 sayfa. Bayrak Matbaası.

OTYAM, Fikret: Hû Dost. (Gezi notları). Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1964. 180 sayfa.

ÖZTELLİ, Cahit: Bektaşi Gülleri-Milliyet yayınları, 1973. Murat Matbaası, 416 sayfa.

TÜRKDOĞAN Prof. Dr. Orhan: Alevi Bektaşi Kimliği. Timaş Yayınları, 1995. 616 sayfa.

İÇİNDEKİLER

Sunuş 5
Kısa Biyografi: Gazi Aşık Hasan Dede Kimdir? 7
Gazi Aşık Hasan Dede'nin Kimliği 9
Gazi Aşık Hasan Gazalarda 10
Tameşvar değil Süleymanlı 12
Hasandede Kasabası 14
Gazi Aşık Hasan, Hasandede Köyünde 15
Hasan Dede'nin Soyu-Sopu 16
Gazi Aşık Hasan Dede Türbesi 18
Hasandede Camisi ve Bir Efsane 19
"Hac Ayağınızdadır" 20
Menkibelerde Hasan Dede 21
"Eşrefoğlu Al Haberi" 23
Budin Türküsü 26
Bir Şiir Daha 26
Budin Savunmasında Hasan Dede 28
Gazi Hasan Dede'nin Kişiliği ve Sanatı 30
Leyla'yı Arayan Mevlâ'yı Bulur 37
Hasan Dede'nin Etkisi ve "Bende"leri 41
Hasan Dede'nin Şiirleri 49
Ayrılmayınca (Tameşvar Türküsü) 51
Taş Arasında 52
Gördün Mü Hiç Bir Kulu Ac 53
Gözlerini Süzünce 54
Nar'm Elinde 55
Bir Yerde 56
Düştü Gönlüme 57
Eyleme 58
Bahane ile 59
Gezene 60
Danesine 61

Gam Gam Üstüne....62
Aheste Aheste....63
Beyhude Laf....64
Olasm Islah....65
Yaradanın Hitabı....66
Bir Geldi....67
İlahi....68
Nazlı Budin....69
Kalû Belî'denberi....71
El Aldı Gitti....73
Gerek....74
Dedi ki Yok Yok....75
Gönül....76
Ben Bilmem....77
Kaderim Benim....78
Giderim....79
Olmadım....80
Efendim....81
İbrahim....82
Şu Ara Bağlar....83
Devran Arzular....84
Süphanımız Var....85
Benzer....86
Bal Mıdır....87
Günde Bir....88
Ali Kendidir....89
Bizdedir....90
Dağlar....92
Bilmezlere Eş Midir?....93
Gelmiştir....94
Zulümdür....95
Olun Mülevves....96
Beynamaz....97
Çare de Bitmez....98
Gamzesi Cellad....99
Her Gün Her Gece....100
Anlar Bizi....101
Budin....102
Sen Oldun....103
Değmez mi Değer....104
Silmemeler....105
Korka Gör....106
Bibliyografya....107

TAHİR KUTSİ MAKAL'ın
TOKER YAYINLARI'ndaki
KİTAPLARI:

HALK BİLİM VE EDEBİYAT
(Bildiriler, İncelemeler, Sohbetler)

ANADOLUDA TÜRK MÜHRÜ
(İnceleme, Araştırma)

KÖYLÜ GÖZÜYLE AVRUPA
(Gezi Yazıları)

AŞIK VEYSEL
(Hayatı, Sanatı, Eserleri)

KARACOĞLAN
(İnceleme, Hayatı, Şiirleri)

DADALOĞLU
(Hayatı, Sanatı, Eserleri)

KÖROĞLU
(Hayatı, Sanatı, Eserleri)

TÜRK HALK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ
(100 Halk Şairinin Hayatı ve Birer Şiiri)